

Opština Bijelo Polje

NACRT

**LOKALNI PLAN AKCIJE ZA INTEGRACIJU
ROMA 2018 – 2022**

Novembar, 2018. godine

IUVOD.....	6
II STRATEŠKI OKVIR	7
2.1 Usklađenost sa međunarodnim dokumentima.....	7
2.2 Usklađenost sa nacionalnim strategijama i propisima	7
2.3 Strateški pristup.....	7
III PRINCIP IZRADE AKCIONOG PLANA.....	8
IV. CILJEVI I OBLASTI PRIMJENE	8
V. PRAVNI STATUS.....	15
VI. STANOVANJE.....	145
6.1. Analiza stanja.....	145
6.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom.....	14
VII. OBRAZOVANJE.....	17
7.1. Analiza stanja.....	17
7.1.1 Osnovno obrazovanje.....	18
7.1.2 Srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje.....	18
VIII. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	27
8.1. Analiza stanja.....	27
8.2. Ciljevi i mjere	28
IX. ZAPOŠLJAVANJE	357
9.1. Analiza stanja.....	357
9.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom.....	367
X. SOCIJALNI STATUS I PORODIČNA ZAŠTITA.....	41
10.1. ANALIZA STANJA.....	41
10.2. Ciljevi i mjere predviđene strategijom	413
XI. KULTURA, IDENTITET , INFORMISANJE I SPORT	48
11.1. Analiza stanja	48
11.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom.....	491
XII FINANSIRANJE, SPROVOĐENJE, PRAĆENJE I FINANSIRANJE.....	54
12.1 Finansiranje.....	54
12.2 Sprovođenje.....	54
12.3 Monitoring i evaluacija.....	54

SPISAK SKRAĆENICA

APZ – Aktivna politika zapošljavanja

CZSR – Centar za socijalni rad

EU – Evropska unija

IRL – Interno raseljena lica

LAP – Lokalni Akcioni plan

MLJMP - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

MP – Ministarstvo prosvjete

MRSS – Ministarstvo rada i socijalnog staranja

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

NVO – Nevladina organizacija

OSCE - Evropska organizacija za bezbjednost i saradnju (The Organization for Security and Co-operation in Europe)

UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komesarijat UN za pitanja izbjeglica)

ZZZCG – Zavod za zapošljavanje Crne Gore

JU- Javna ustanova

OŠ- Osnovna škola

LISTA ČLANOVA RADNE GRUPE

Predsjednik Opštine je obrazovao Radnu grupu, za izradu Lokalnog plana akcije za integraciju Roma za period 2018-2022. godina, u sastavu:

- Saida Čikić, Sekretarijat za lokalnu samoupravu, koordinatorica Radne grupe;
- Miloš Kljajević, Sekretarijat za lokalnu samoupravu, član;
- Dalida Radović, Sekretarijat za lokalnu samoupravu, član;
- Nađa Bošković, JU Dom zdravlja Bijelo Polje, član;
- Olivera Marković, JU OŠ „Pavle Žižić“ Bijelo Polje, član;
- Vanja Mašković, JU Centar za socijalni rad, član;
- Dejan Bogavac, MUP-CB Bijelo Polje, član;
- Gordana Knežević, JPU „Dušo Basekić“ Bijelo Polje, član;
- Sanja Nedović, ZZZCG-PJ Bijelo Polje, član;
- Zdravko Janjušević, NVO „Bjelopoljski demokratski centar“, član;
- Ismet Selimović, NVO „E- Roma“, član;
- Mirsala Tomić, NVO „Udruženje za razvoj civilnog društva“, član.

Administrativno-tehničke poslove kao i pomoć u izradi Lokalnog plana akcije, pružao je Sekretarijat za lokalnu samoupravu.

I. UVOD

Vlada Crne Gore je 2016. godine usvojila **Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana za period 2016 do 2020. godina**, definišući nacionalne prioritete, načine sprovođenja i preuzimanja posebnih mjera, shodno izmijenjenim društvenim i političkim okolnostima, ostvarenom napretku i daljim izazovima u procesu uključivanja i poboljšanja socio-ekonomskog položaja Roma i Egipćana.¹

Popisom stanovnika Crne Gore iz 2011 godine, u opštini Bijelo Polje registrovana su 334 lica koja su se izjasnila kao pripadnik/ca Romske populacije.

Zavod za zapošljavanje – Biro rada u opštini Bijelo Polje ima na evidenciji 19 nezaposlenih Roma od čega su 10 žene a 9 muškarci. U opštini Bijelo Polje zaposlena su 2 lica romske populacije i to 1 u DOO "Komunalno – Lim" i 1 u JZU Opšta bolnica Bijelo Polje.

U školskoj 2017/2018 u opštini Bijelo Polje u predškolsku ustanovu je bilo uključeno 3 djece (2 dječaka i 1 djevojčica), dok je u školskoj 2018/2019 upisano 1 dijete. U osnovnim školama je bilo uključeno 31 dijete na početku školske godine, od čega je tokom godine školovanje napustilo 6 djece, uglavnom zbog migracionog kretanja romskih porodica i odlaska u inostranstvo. Glavni problem je što djeca neredovno pohađaju nastavu u toku nastavne godine, te razrede završavaju na način što im škola organizuje razredne ispite. Osim ovog problema evidentno je da određeni broj djece romske populacije nije obuhvaćen osnovnoškolskim obrazovanjem. Na kraju školske godine, uspješno je razred završilo 25 učenika (12 dječaka i 13 djevojčica). U srednješkolsko obrazovanje su uključena 2 učenika, koja su uspješno završila razred u školskoj 2017/18 (1 dječak i 1 djevojčica). Iz Bijelog Polja ni jedna mlada osoba iz romske populacije ne studira. Među učenicima romske populacije nema prepoznate djece sa nekom vrstom invaliditeta.

U JU Centar za djecu i mlade sa smetnjama „Tisa“, u maloj grupnoj zajednici, smješteno je 4 djece romske populacije i to 1 dijete iz Bijelog Polja, 1 iz Berana i 2 iz Podgorice.

Pripadnici romske populacije su u najvećem procentu korisnici socijalno-zaštitnih prava koja ostvaruju kod Centra za socijalni rad.

Opština Bijelo Polje je u periodu od 01.01.2018.godine do 30.09.2018. godine, od 19 podnesenih zahtjeva za jednokratnu novčanu pomoć od strane pripradnika romske populacije odobrila je svih 19.

Opština Bijelo Polje je 2013. godine u saradnji sa Misijom OSCE-a u Crnoj Gori i NVO „E-Roma“ iz Bijelog Polja potpisala Memorandum o saradnji u cilju uspostavljanja Kancelarije za Romska pitanja. Nakon toga, kroz projekat „Najbolje prakse za integraciju Roma“ Komisija za male grantove u Crnoj Gori odobrila je projekat nevladinoj organizaciji „E-roma“ pod nazivom „Kancelarija za romska pitanja“ koja je uz podršku opštine Bijelo Polje aplicirala kod međunarodne organizacije OSCE u Crnoj Gori. Cilj projekta je bio poboljšanje i unapređenje položaja Roma u opštini Bijelo Polje putem pružanja pravne pomoći poripadnicima romske populacije za rješavanje statusnih i ekonomskih pitanja. Dana 01.06.2014. godine, zvanično je otpočela realizacija odobrenog projekta u kojoj je bila zaposlena jedna pripadnica romske populacije na period od 12 mjeseci. Kao rezultat ovog projekta Sekretarijat za lokalnu samoupravu, Opštine Bijelo Polje u okviru Odjeljenja za kancelarije, osnovao je Kancelariju za Rome u kojoj su sistematizovana 2 radna mjesta.

¹Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana od 2016 do 2020,

Predsjednik Opštine Bijelo Polje ove godine potpisao je memorandom o saradnji sa Savjetom Evrope i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava. Memorandum je potpisan u okviru programa Romacted, zajedničke inicijative Evropske komisije i Savjeta Evrope, koji se implementira na području Zapadnog Balkana i Turske. Svrha memoranduma je u obezbeđivanju okvira za saradnju navedenih strana u realizaciji programa Romacted, a u cilju promovisanja dobrog upravljanja i osnaživanja Roma i Egipćana na lokalnom nivou. Lokalne valsti imaju ključnu ulogu u realizaciji mjera za unapređivanje položaja Roma i Egipćana u prioritetnim oblastima života, kao što su obrazovanje, zapošljavanje, adekvatno stanovanje i pristup zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, kao i pribavljanje ličnih dokumenata, promociji interkulturalnog dijaloga i zaštiti od diskriminacije. Memorandum o saradnji tarajće tokom perioda realizacije projekta, do 30 aprila 2020.godine.

II STRATEŠKI OKVIR

Osnovni dokument na kome se zasniva ovaj Akcioni plan je Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020.godina. Akcioni plan u slučaju potrebe može biti revidiran, shodno uočenim potrebama i promjenama položaja romske populacije.

2.1 Usklađenost sa međunarodnim dokumentima

Akcioni plan je usklađen sa: Evropskim okvirom za nacionalne strategije za integraciju Roma, Akcionim planom za poboljšanje položaja Roma i Sinti u području djelovanja OEBS-a (Action plan on improving the situation of Roma and Sinti within OSCE area(MC.DEC/3/03)), OEBS-ovim Akcionim planom za unapređenje ravnopravnosti polova, Okvirnom konvencijom za zaštitu manjina Savjeta Evrope.

2.2 Usklađenost sa nacionalnim strategijama i propisima

Akcioni plan usklađen je sa Ustavom Crne Gore. Ustav Crne Gore štiti osnovna načela ljudskih prava i sloboda, i garantuje zaštitu političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava. Ustav garantuje i zaštitu seta posebnih, manjinskih prava. Akcioni plan usklađen je sa Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Zakonom o zabrani diskriminacije i odredbama drugih propisa koji tretiraju ljudska prava i prava nacionalnih manjina u Crnoj Gori.

Akcioni plan je usklađen sa: Strategijom zaštite od nasilja u porodici 2016-2020. godina, Nacionalnim akcionim planom za postizanje rodne ravnopravnosti; Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU; Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa; Strategijom za razvoj i smanjenje siromaštva; Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima.

2.3 Strateški pristup

Akcioni plan počiva na sljedećim pristupima:

- Integrativni pristup
- Dostižnost/ostvarljivost
- Aktivna participacija i uključivanje romskog civilnog društva
- Monitoring i evaluacija primjene Strategije
- Procjena efekata primjene Strategije

- Posebna osjetljivost na inkluziju žena i djece

Jedna od ključnih prednosti predloženih Strategijom, a koje su važne za ostvarivanje akcionog plana jeste **integrativni pristup**. Jasno je definisano da od efikasnosti i efektivnosti mjera u jednoj oblasti zavisi i efikasnost u drugim oblastima i da svi akteri u procesu integracije moraju nužno sarađivati i razmjenjivati informacije. Stoga, integrativni pristup počiva na kooperativnosti aktera i komplementarnosti mjera koje se realizuju u svim područjima.

Od izuzetne je važnosti da mjere budu realno dostižne. U implementaciji Strategije i akcionih planova, intenzivno se oslanjalo i oslanja na civilno društvo i posebno na romske nevladine organizacije kao i na strane donatore. U tom smislu akcioni plan počiva na saradnji lokalne uprave i romskog civilnog sektora i jačanju saradnje između institucija sistema i romskog civilnog društva, te uzajamnoj odgovornosti u smislu obezbjeđivanja budžetskih i donatorskih sredstava. I ako je veliki broj NVO koje se bave pitanjima Roma, u našoj opštini osnovane su i 2 nevladine organizacije koje su osnovali Romi i to „Romski krug“ i „E-Roma“.

Prilikom definisanja Akcionog plana vodilo se računa o **monitoringu i evaluaciji implementacije**. Štaviše, na osnovu preporuka EU okvira za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine, za politike zasnovane na podacima, tako da su ciljevi formirani da bi se praćenje i procjena implementacije Akcionog plana odvijala u skladu sa vremenskim okvirom implementacije. Na taj način, ukoliko se ukaže potreba, implementatori mogu da primjene mjere korekcije u svakom trenutku implementacije.

Nezavisno od evaluacije same implementacije Akcionog plana važno je uraditi **procjenu efekata primjene Akcionog plana**. Na godišnjem nivou će se vršiti procjena u kojoj mjeri su sve aktivnosti koje su preduzete kreirale stvarne promjene u zajednici.

Posebna pažnja u skladu sa Strategijom u Akcionom planu je posvećena Romima u dječijem uzrastu i ženama, kao kategorijama koje su Evropskim okvirom za strategije za Rome indentifikovane kao one grupe koje su višestruko diskriminirane. Mjere koje su predložene u ovom pravcu su posebno dizajnirane na rješavanje problematike u sferi zdravstvene zaštite i obrazovanja.

III. PRINCIPI IZRADE AKCIONOG PLANA

U skladu sa Strategijom za socijalnu inkluziju Roma u Crnoj Gori 2016-2020. godina, Akcioni plan za integraciju Roma u Opštini Bijelo Polje počiva na četiri principa.

- **Princip ravnopravnosti i jednakih šansi.** Ovim principom uvažava se potreba da pripadnici romske zajednice imaju jednaku šansu u svim društvenim oblastima kao što je to slučaj sa većinskom populacijom.
- **Princip nediskriminacije.** Na ovom principu počivaju sve mjere na način da se njihovom primjenom značajno umanjuje stepen diskriminacije pripadnika romske zajednice u svim segmentima društvenog života.
- **Princip desegregacije.** Jedan od ključnih razloga socijalne isključenosti i deprivacije Roma jeste činjenica da oni u najvećem broju slučajeva žive u segregisanim uslovima. Na taj način

se mehanizmi i faktori socijalne marginalizacije reprodukuju i onemogućavaju djelovanje mjera koje su usmjerene na socijalnu inkluziju.

- **Princip afirmativne akcije.** Princip zabrane diskriminacije i jednakosti pred zakonom, osnovni su preduslovi za uživanje svih ljudskih i manjinskih prava, ali nijesu dovoljni za obezbjeđenje faktičke jednakopravnosti manjine sa većinom. Zbog toga i međunarodno-pravni standardi i nacionalno zakonodavstvo predviđaju institut priznavanja dodatnog seta prava pripadnicima manjina, koji se naziva afirmativna akcija-preferencijalni tretman – pozitivna diskriminacija.

IV. CILJEVI I OBLASTI PRIMJENE

Socijalna inkluzija Roma ostvarivaće se kroz sedam ključnih oblasti. U okviru svake oblasti definisani su specifični ciljevi, a svaki cilj ostvaruje se predloženim mjerama. To su : pravni status;stanovanje; obrazovanje; zdravstvena zaštita; zapošljavanje; socijalni status i porodična zaštita;kultura, identitet, informisanje i sport.

V. PRAVNI STATUS

5.1. Analiza stanja

Poseban segment Strategije o inkluziji Roma i Egipćana 2016-2020. posvećen je rješavanju problema pravnog statusa. Unaprjeđenja koja se moraju ostvariti u ovom pogledu jesu od posebnog značaja.

U Opštini Bijelo Polje od ukupnog broja Roma, 16 je stranaca, od tog broja je sa stalnim prebivalištem 13 stranaca a sa privremenim nastanjenjem 3 raseljena lica.

Od ukupno 16 stranaca, njih 5 je bez statusa. Struktura osoba bez statusa je sljedeća: 1 muškarac i 4 žene. Djeca su upisana u matične knjige rođenih, izuzev 1 djeteta koje nema izvod iz matične knjige rođenih.

5.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

- **Cilj 5.2.1.** *Povećanje stepena upisa djece u matični registar rođenih*
- **Cilj 5.2.2.** *Pomoć u dobijanju ličnih dokumenata*

Cilj 5.2.1. *Povećanje stepena upisa u matični registar rođenih*

Upis u matični registar rođenih je jedan od aspekata Strategije za koji smo dizajnirali posebne mjere. Iako ovaj problem nije izražen kao u prethodnom periodu, tačnije, iako je u prethodne četiri godine napravljen značajan napredak, i dalje po isticanjima nevladinog sektora i rezultatima nekih istraživanja postoji određeni broj djece koja pripadaju romskoj populaciji, a koja nijesu upisana u matični registar rođenih. Procedura upisa je relativno jednostavna i ne postoje institucionalni i zakonodavni problemi u ovom pogledu. Roditelji su u obavezi da se obratenađležnim službama radi upisa djece u matični registar rođenih u periodu od 30 dana po rođenju, ukoliko su djeca rođena u zdravstvenoj ustanovi. Ako to ne učine u datom roku onda se pokreće procedura naknadnog upisa u matični registar rođenih za djecu rođenu u zdravstvenoj ustanovi.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 5.2.1.1:** *Pružanje pomoći roditeljima za upis djece nakon rođenja*
- **Mjera 5.2.1.2:** *Identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih*
- **Mjera 5.2.1.3:** *Kampanje informisanja roditelja o važnosti upisa djece u matični registar rođenih*

Mjera 5.2.1.1: Pružanje pomoći roditeljima za upis djece nakon rođenja

U okviru ove mjere pružiće se pomoć roditeljima da odmah nakon rođenja upisuju djecu u matični registar rođenih.

MJERA5.2.1.1:Pružanje pomoći roditeljima za upis djece nakon rođenja					
AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
Upućivanje roditelja na upis djece nakon odlaska iz bolnice	-Broj angažovanih lica za pružanje pomoći - Broj roditelja kojima je pružena pomoć za upis djece nakon rođenja - Broj novorođene djece - Broj novoupisane djece	JZU MUP NVO	Opština NVO,	Opština	2019-2022

Mjera 5.2.1.2: Identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih

U okviru ove mjere izvršiće se identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih kako bi se isti izvršio naknadno.

MJERA5.2.1.2: Identifikacija djece koja nijesu upisana u matični registar rođenih					
AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
Identifikovanje djece koja nijesu upisana (posjete tima romskim naseljima)	- Izvještaj o broju neupisane djece - Broj naknadno upisane djece	JZU NVO	Opština JZU MUP NVO	Projekti i donatori Opština	Jednom godišnje

Mjera 5.2.1.3: Kampanje informisanja roditelja o važnosti upisa djece u matični registar rođenih

U okviru ove mjere izvršiće se priprema i realizacija kampanja usmjerenih na informisanje roditelja o naknadnom upisu u matični registar rođenih. Glavna aktivnost tokom ovih informativnih kampanja, o upisu Roma u matične registre rođenih, biće da se romske zajednice informišu o važnosti prijavljivanja odnosno upisa novorođene djece u registar rođenih, upoznaju sa procedurama za upis. Na taj način će im se omogućiti bolji pristup pravima.

MJERA 5.2.1.3: Kampanja informisanja roditelja ovažnosti upisa djece u matični registar rođenih

AKTIVNOST	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
Kreiranje i realizacija plana kampanja	-Formiran tim za realizaciju kampanje -Broj članova tima -broj sastanaka tima -Izrađen plan kampanje -Broj učesnika kampanje - Zadovoljstvom učesnika aktivnostima kampanje -Izvještaj o realizovanoj kampanji	NVO, Opština, Centar za socijalni rad	MUP, NVO, JZU	Opština, Projekti i donatori	2019-2022
Izrada i distribucija informativnog materijala	-Broj izrađenog i distribuiranog materijala	NVO, Opština	Centar za socijalni rad,	Opština, Projekti i donatori	2019-2022
Posjete tima romskim naseljima Informisanje roditelja kroz direktnu komunikaciju na terenu	-Broj terenskih posjeta romskim naseljima -Broj članova tima -Broj posjećenih romskih naselja -Broj posjećenih roditelja -Izvještaj tima	NVO, Opština	Centar za socijalni rad, MUP,NVO	Opština, Projekti i donatori	Jednom godišnje
Organizovanje i realizacija tribina	-Broj realizovanih tribina -Broj	NVO, Opština	Centar za socijalni rad, MUP,NVO	Opština, Projekti i donatori	Jednom godišnje

	predavača na tribinama -Broj učesnika tribina -Izveštaj				
Organizovanje i realizacija radionica	-Broj organizovanih radionica -Broj voditelja radionica -Broj učesnika radionica -Izveštaj	NVO, Opština	Centar za socijalni rad, MUP,NVO	Opština, Projekti i donatori	Jednom godišnje
Organizovanje i realizacija okruglih stolova	-Broj organizovanih okruglih stolova -Broj predavača na okruglim stolovima -Broj učesnika okruglih stolova -Izveštaj	NVO, Opština	Centar za socijalni rad, MUP, NVO	Opština, Projekti i donatori	Jednom godišnje
Organizovanje i realizacija informativnih RTV emisija (na romskom jeziku)	-Broj informativnih RTV emisija -Broj učesnika u emisijama -Izveštaj	NVO, Opština, RTV,	Centar za socijalni rad, MUP, NVO	Opština, Projekti i donatori	Jednom mjesečno

Cilj 5.2.2. Pomoć u dobijanju ličnih dokumenata

Prethodna iskustva pokazuju da u određenom broju slučajeva pripadnicima romske zajednice treba obezbijediti direktnu pomoć kada je riječ o dobijanju ličnih dokumenata. Problemi u ovom pogledu imaju dva suštinska aspekta za koja su kreirane posebne mjere. Prvo, to je problem neinformisanosti Roma u pogledu pribavljanja dokumentacije. Drugo, to je razmatranje mogućnosti da se obezbijedi finansijska pomoć potrebna za izdavanje dokumenata. Ova finansijska sredstva su usljed teškog materijalnog položaja Roma značajna za njihov standard.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 5.2.2.1:** *Aktivnosti NVO sektora u informisanju, motivaciji i mobilizaciji pripadnika romske populacije da rješavaju probleme državljanstva i pribavljanja dokumentacije*
- **Mjera 5.2.2.2:** *Pružanje pomoći u postupku za dobijanje ličnih dokumenata.*

Mjera 5.2.2.1: *Aktivnosti NVO sektora u informisanju, motivaciji i mobilizaciji pripadnika romske populacije da rješavaju probleme državljanstva i pribavljanja dokumentacije*

U okviru ove mjere vršiče se direktna komunikacija i motivacija Roma na terenu da rješavaju probleme državljanstva i pribavljanja dokumentacije. Ova aktivnost će se obavljati kontinuirano.

MJERA 5.2.2.1: Aktivnosti informisanja i motivacije pripadnika Romske populacije da rešavaju probleme državljanstva i pribavljanja dokumentacije					
AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
Informisanje i motivisanje Roma kroz direktnu komunikaciju na terenu	-Broj lica angažovanih za direktnu komunikaciju sa Romima na terenu -Broj terenskih posjeta -Broj posjećenih romskih naselja - Broj informisanih Roma -Izvještaj o terenskim aktivnostima	NVO, Opština, Centar za socijalni rad	MUP	Opština	2019-2022

Mjera 5.2.2.2: *Pružanje pomoći u postupku za dobijanje ličnih dokumenata.*

U okviru ove mjere predviđena je analiza mogućnosti rješavanja problema finansiranja postupka i obezbjeđenja dokumentacije za dobijanje ličnih dokumenata pripadnika romske populacije koji još uvijek nijesu riješili pravni status.

MJERA 5.2.2.2: Pružanje pomoći u postupku za dobijanje ličnih dokumenata					
AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
Obezbjeđivanje pravne i finansijske pomoći	-Broj angažovanih lica za pružanje pravne pomoći -Broj korisnika pravne pomoći - Broj korisnika finansijske	Opština	NVO, Centar za socijalni rad	Opština Projekti i donatori	2019-2022

VI. STANOVANJE

6.1. Analiza stanja

Na području opštine Bijelo Polje Romi žive u četiri naselja i to: Rakonje (186), Strojtanica (153), Nedakusi (14), i Gornji Grad-Ploča (16).

Većina stanovništva romske populacije živi u prigradskim naseljima. Kvalitet stanovanja nije na zadovoljavajućem nivou. Loš kvalitet i opremljenost stambenih objekata, neadekvatni infrastrukturni uslovi, u najvećem procentu nelegalno sagrađenih objekata i mali broj u vlasništvu, predstavljaju ključne karakteristike uslova života u ovim naseljima. U toku je postupak određivanja lokacija za izgradnju stambenih jedinica za romsku populaciju u Bijelom Polju. U prigradskom naselju Rakonje, nastanjen je najveći broj građana romske populacije (186).

Naselje se nalazi uz magistralni put, na obali Lima, ima solidnu komunalnu infrastrukturu, broji 28 objekata od čega 26 od čvrstog materijala i 2 barake.

Gotovo svi objekti su priključeni na elektro-sistem i gradsku vodovodnu mrežu ali i neadekvatnu atmosfersku i fekalnu kanalizaciju koja ide u rijeku Lim.

Zbog položaja naselja i blizine magistralnog puta stanovništvo je izloženo stalnim bezbjednosnim rizicima, a posebno djeca.

U naselju Strojtanica živi 153 pripadnika romske populacije u 28 objekata od čvrstog materijala i 3 barake. Većina objekata je priključena na elektro, vodovodnu i neadekvatnu kanalizacionu mrežu. Kanalizacione cijevi su direktno usmjerene u korito rijeke Lim a u naselju se nalaze deponije otpada. Strateškim razvojnim planom opštine Bijelo Polje je predviđena izgradnja kolektora otpadnih voda i sistema za prečišćavanje u zoni naselja Strojtanica.

U naselju Nedakusi koje se nalazi uz željezničku stanicu živi 12 lica romske nacionalnosti u pet baraka koje nijesu priključene na elektro i vodo instalaciju. U ovom naselju u jednom objektu od čvrstog materijala žive 2 lica romske populacije.

U naselju Gornji Grad-Ploča živi 16 lica u tri objekta od čvrstog materijala i jednoj baraci sa komunalnom infrastrukturom. Izvor:- „Društveni položaj Roma u Bijelom Polju”, istraživanje koje je 2018. godine sproveda NVO Bjelopoljski demokratski centar.

6.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

Kada je riječ o stanovanju, Akcioni plan prepoznaje nekoliko ključnih ciljeva koje treba realizovati u periodu do 2022. godine, a to su:

- **Cilj 6.2.1** Rješavanje stambenog pitanja
- **Cilj 6.2.2** Poboljšanje uslova stanovanja Roma
- **Cilj 6.2.3** Primjena tzv. ad hoc mjera za poboljšanje uslova stanovanja

Cilj 6.2.1 Rješavanje stambenog pitanja

Opština Bijelo Polje ima u planu da obezbijedi rješavanje stambenog pitanja za sve pripadnike romske populacije nastanjene na njenoj teritoriji.

Kao važan segment ovog cilja, kako Strategijom tako i Akcionim planom je predviđeno da se za buduće stanare obezbijedi obuka za unapređenje kulture stanovanja u saradnji sa Romskim savjetom i NVO, a koja ima za cilj da obezbijedi dugoročnu i kontinuiranu valorizaciju novoizgrađenih stanova.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 6.2.1.1: Izgradnja socijalnih stanova**
- **Mjera 6.2.1.2: Obuka budućih stanara za unapređenje kulture stanovanja**

Mjera 6.2.1.1: Izgradnja socijalnih stanova

U okviru ove mjere Opština Bijelo Polje će preduzeti sve aktivnosti kako bi se stvorili preduslovi za izgradnju stambenih jedinica i time riješilo stambeno pitanje i unaprijedio kvalitet života Roma na području opštine.

MJERA 6.2.1.1: Izgradnja socijalnih stanova					
AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
-Određivanje lokacije za izgradnju stanova	-Obezbijeđena lokacija - Broj lokacija	Opština	Direkcija za imovinu	Opština, Projekti i donatori	2018-2019
Obezbjeđivanje projektno-tehničke dokumentacije	-Dobijene dozvole za izgradnju -Izrađen projekat	Opština		Opština	2019-2020
Izgradnja stambenih jedinica	-Izgrađene stambene jedinice -Broj stambenih jedinica -Broj useljenih porodica	Opština, Međunarodne organizacije	MLJMP, MRSS, Međunarodne organizacije	Opština, Projekti i donatori	2020-2022

Mjera 6.2.1.2: Obuka budućih stanara

U okviru ove mjere preduzeće se sve neophodne mjere u cilju pripreme, a zatim izvođenja obuke za unapređenje kulture stanovanja za buduće korisnike socijalnih stanova.

MJERA 6.2.1.2: Obuka budućih stanara					
AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
-Izvođenje	-Izradjen	Opština, NVO	Romski	Opština,	2020-2022

obukeza buduće korisnike socijalnih stanova.	Program obuke -Broj angažovanih lica za sprovođenje obuke -Broj obuka -Broj učesnika obuke -Izveštaj		savjet, NVO	Projekti i donatori	
---	--	--	-------------	---------------------	--

Cilj 6.2.2 Poboljšanje uslova stanovanja Roma

Oblast socijalnog stanovanja je u velikoj mjeri u nadležnosti lokalne uprave. Ključni instrument posredstvom koga se očekuje poboljšanje situacije stanovanja u romskoj populaciji jeste *Lokalna studija socijalnog stanovanja Roma*.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedeće mjere:

- **Mjera 6.2.2.1: Donošenje Lokalne studije socijalnog stanovanja Roma**

Mjera 6.2.2.1: Donošenje Lokalne studije socijalnog stanovanja Roma

U okviru ove mjere predviđeno je uključivanje predstavnika Romske populacije i civilnog društva u proces donošenja Lokalne studije socijalnog stanovanja, zatim analiza stanja i potreba romske zajednice i konačno definisanje mjera i aktivnosti vezanih za poboljšanje uslova stanovanja Roma koje će biti uključene u Lokalni akcioni plan.

MJERA 6.2.2.1: Donošenje Lokalnih Programa socijalnog stanovanja					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-INDIKATOR	ODGOVORNOST -NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	RESURSI-IZVORI FINANSIRANJA	ROKOVIVRIJEME REALIZACIJE
-Izrada i donošenje studije socijalnog stanovanja Roma	-Izrađena studija socijalnog stanovanja Roma -Usvojena studija socijalnog stanovanja Roma	Skupština opštine Bijelo Polje, Tim za izradu studije socijalnog stanovanja Roma	NVO		2018-2019

Cilj 6.2.3 Primjena *ad hoc* mjera za poboljšanje uslova stanovanja

Strategijom se preporučuje da se *ad hoc* mjere za stambena poboljšanja posebno targetiraju na romsku i egipćansku populaciju. U ovom pogledu se predlaže da princip nediskriminacije bude ojačan principom afirmativne akcije. Pod *ad hoc* mjerama podrazumijevamo one mjere koje trenutno zadovoljavaju određene potrebe ove populacije u oblasti stanovanja, a koje se manifestuju u obliku direktne pomoći.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedeće mjere:

- **Mjera 6.2.5.1: Obezbjedivanje kratkoročne pomoći**

Mjera 6.2.5.1: Obezbjedivanje kratkoročne pomoći

U okviru ove mjere obezbijedi će se direktna pomoć za poboljšanje uslova stanovanja pripadnika romske populacije.

MJERA 6.2.5.1: Obezbjedivanje kratkoročne pomoći					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
-Pružanje direktne pomoći u ad hoc situacijama	-Broj uključenih romskih predstavnika za lobiranje -broj pripadnika romske populacije kojima je pružena pomoć	Opština	Romski savjet, NVO, Javna preduzeća na lokalnom nivou, biznis sektor, crveni krst	Opština	Po potrebi

VII. OBRAZOVANJE

7.1. Analiza stanja

Crna Gora je u proteklih deset godina ostvarila napredak u oblasti inkluzivnog obrazovanja. Sve veći broj djece romske populacije upisuje se u predškolske ustanove i osnovnu školu.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje na teritoriji opštine, odvija se u J.P.U. „Dušo Basekić“ koju je tokom školske 2017/2018. godine pohađalo 3 (troje) djece romske nacionalnosti, od čega je jedna djevojčica i dva dječaka. U naseljima Strojtanica, Potkrajci, Nedakusi i Rakonje, imalo je svega šestoro djece uzrasta od 1-7 godina. Uzrok male uključenosti djece romske populacije u vrtiće je u velikoj mjeri otpor roditelja. (Izvor: Neposredan uvid zaposelnih iz JPU „Dušo Basekić“ na terenu).

U periodu od 2014. do 2017. godine (3 školske godine), u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i UNICEF-om, u JPU „Dušo Basekić“ realizovan je projekat „Pripremni vrtić za RE decu“. Organizovane su aktivnosti u područnom odjeljenju vrtića, koji se nalazi u prostorijama OŠ „Pavle Žižić“ u Njegnjevu za djecu romske populacije - predškolce koji su stekli pravo na upis u osnovnu školu, a nijesu bili obuhvaćeni niti jednim sistemskim oblikom vaspitanja i obrazovanja. Vrtić je pohađalo u prosjeku 7-10 djece. Projekat je trajao 15 dana i sa djecom je organizovan vaspitno-obrazovni rad po Planu i programu za vrtićke grupe. Sa djecom su radile 2 vaspitačice, po potrebi i medicinska sestra iz vrtića, a bio je angažovan i medijator romske nacionalnosti. Djeca koja su završila Pripremni vrtić upisivana su u školu u Njegnjevu, ali nisu pokazali redovnost u pohađanju nastave kao što je to bio slučaj sa vrtićem. Školske 2017/2018 godine nije organizovan Pripremni vrtić, jer u pomenutim naseljima nije bilo djece predškolskog uzrasta.

Planom i programom za školsku 2018/2019 godinu, obuhvaćene su aktivnosti vezane za uključivanje djece romske nacionalnosti u redovno predškolsko vaspitanje i obrazovanje, kao i organizovanje Pripremnog vrtića. Ove godine je uspisano 2 djece romske nacionalnosti. Veliki problem predstavlja nedostatak prevoznog sredstva (kombi) za prevoz djece jer su, kao što je i poznato, njihova naselja dosta udaljena od vrtića. Neophodan je i angažman osobe koja bi okupljala djecu, preuzimala ih od porodica, dogovarala i olakšavala komunikaciju (jezička barijera).

7.1.1 Osnovno obrazovanje

U školskoj 2017/18 godini u opštini Bijelo Polje upisan je 31 učenik romske populacije, od kojih je 15 učenika i 16 učenica dok je 2018/2019 upisano 23 djece (11 djevojčica i 12 dječaka).

Osnovno obrazovanje se realizuje u 3 gradske, 3 prigradske i 11 seoskih škola.

Od ukupnog broja učenika/ca 4828, koliko ih je upisano u školskoj 2018-19 godini, 23 je iz Romske populacije. Obrazovanje se ne sprovodi na manjinskom jeziku. Ni jedan od nastavnika ne govoriniti razumije romski jezik.

Prema *Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju*²(čl.4), osnovno obrazovanje i vaspitanje je obavezno za svu djecu uzrasta od šest do petnaest godina života. Kako je prisustvo na predavanjima tokom osnovnog obrazovanju obavezno, država Crna Gora treba da osigura da sva djeca pomenute dobi pohađaju nastavu, bez obzira na pol, rasu, vjeru, socijalno porijeklo ili drugo lično svojstvo.

Podaci dobijeni od obrazovnih institucijaukazuju da je u školskoj 2017/18 napustiloredovno školovanje 20% romske djece (dječaci 10% i djevojčice 10%).

7.1.2 Srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje

U opštini Bijelo Polje 2018/2019. školske godine su upisana 3 učenikau srednje škole. Jedan učenik u JU Srednja elektro-ekonomsku školu i dva učenika u JU Srednja stručna škola.

Usljed identifikovanog napuštanja osnovne škole, kao i nepotpunog obuhvata romske djece upisom u osnovne škole, razumljiv je i podatak da mali broj romske djece upisuje srednju školu.

²(„Sl. list RCG“, br 64/2002, 49/2007, „Sl. list CG“, br. 45/2010, 40/2011 i 39/2013)

U opštini Bijelo Polje ima 2 korisnika/ca stipendija za srednjoškolceza koje sredstva obezbeđuje Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Ministarstvom prosvjete.

Na fakultetima akademske 2018/2019. iz Bijelog Polja nijedan pripadnik romske populacije nije uključen u visoko obrazovanje.

U proteklom periodu „Udruženje za razvoj civilnog društva“ sa sjedištem u Bijelom Poljerealizovalo je projekat „*Obrazovanjem do integracije romske populacije na teritoriji Opštine Bijelo Polje*“.Cilj projekta bio je poboljšanje ekonomskog i socijalnog položaja romske populacije i njihova kvalitetnija integracija u društvenu zajednicu.

U okviru projekta uspješno su realizovane brojne aktivnosti kao što su: formiranje Mreže NVO-a od 25 NVO-a na lokalnom nivou, potpisivanje Inicijative od strane Mreže NVO-a za donošenje Odluke o formiranju Multidisciplinarnog tima za oblast obrazovanja djece i mladih romske populacije, koji će vršiti medijaciju izmedju romske populacije i opštinskih institucija i raditi na kontinuiranom mijenjanju njihove svijesti o važnosti obrazovanja, podnošenje Inicijativeo formiranju Multidisciplinarnog tima Predsjedniku opštine, koji je istu podržao i donio Rješenje o formiranju Multidisciplinarnog tima, posjete projektnog tima osnovnim školama koje pohađaju djeca romske populacije, izrađen i distribuiran promotivni material djeci romske i neromske populacije u tri osnovne škole na teritoriji Opštine Bijelo Polje.

7.2Ciljevi i mjere

- *Cilj 7.2.1 Povećanje stepena upisa i smanjenje napuštanja školovanja na osnovnoškolskom i srednješkolskom nivou obrazovanja*
- *Cilj 7.2.2 Povećanje stepena upisa romske djece u predškolsko obrazovanje*
- *Cilj 7.2.3Posebne mjere usmjerene na smanjenje napuštanja obrazovanja*

- **Cilj 7.2.1 Povećanje stepena upisa i smanjenje napuštanja školovanja na osnovnoškolskom i srednješkolskom nivou obrazovanja**

Osnovni instrument kojim se želi povećati stepen upisa i smanjenje napuštanja škole jeste uvođenje Saradnika u socijalnoj inkluziji za Rome u oblasti obrazovanja. Ključna uloga Saradnika jeste da obezbijedi konstantnu komunikaciju na relaciji zajednica-obrazovni sistem.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 7.2.1.1:***Povećanje stepena upisa pripadnika romske populacije u srednju školu, s posebnim naglaskom na djevojčice*

Mjera 7.2.1.1:*Povećanje stepena upisa pripadnika romske populacije u srednju školu, s posebnim naglaskom na djevojčice*

U okviru ove mjere predviđeno je da se, shodno principu afirmativne akcije, odrede kvote za upis pripadnika romske i egipćanske populacije u srednje škole u Crnoj Gori. Pored toga, svake godine će u

budžetu biti opredijeljena sredstva za stipendiranje srednjoškolaca romske i egipćanske populacije, a redovno će se sprovoditi i kampanje za upis u srednju školu. Akcenat će svakako biti stavljen na upis u četvorogodišnje srednje škole.

MJERA 7.2.1.1: Povećanje stepena upisa pripadnika romske populacije u srednju školu, s posebnim naglaskom na djevojčice

AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
Kreiranje i realizacija plana kampanja	-Formiran tim za realizaciju kampanje -Izrađen plan kampanje - Broj sastanaka -Broj učesnika kampanje -Zadovoljstvo učesnika aktivnostima kampanje -Broj djevojčica upisanih u srednju školu -Broj dječaka upisanih u srednju školu -Broj animiranih i motiviranih roditelja pripadnika romske populacijeda upišu djecu u srednju školu -Izveštaj	Obrazovne ustanove, NVO	NVO, Opština	Opština, Projekti i donatori	April/maj 2019-2022

Izrada i distribucija informativnog materijala	-Broj izrađenog i distribuiranog informativnog materijala	Obrazovne ustanove, NVO, Opština	NVO	Opština, Projekti i donatori	April/maj 2019-2022
Posjete tima romskim	-Broj terenskih	NVO, Opština	Srednje škole, NVO	Opština, Medjunarodne	April, maj i septembar

naseljima Informisanje roditelja kroz direktnu komunikaciju na terenu	posjeta romskim naseljima -Broj posjećenih roditelja -Izvještaj			organizacije	2019-2022
Organizovanje i realizacija informativnih RTV emisija	-Broj informativnih RTV emisija -Broj učesnika u emisijama -Izvještaj	Obrazovne ustanove NVO, Opština, RTV	NVO	Opština, NVO, Medjunarodne organizacije	April,maj i septembar 2019-2022

Cilj 7.2.2 Povećanje stepena upisa romske djece u predškolsko obrazovanje

Značaj predškolskog obrazovanja je precizno adresiran u Strategiji. On određuje da li će djeca romske i egipćanske populacije u obrazovnom sistemu imati jednake šanse. Usljed niskog obrazovanja romske i egipćanske punoljetne populacije, jezičke barijere u porodicama u kojima se govori isključivo romski i/ili albanski jezik romska i egipćanska djeca su u bitno lošijem položaju kada je riječ o usvajanju osnovnih znanja i kulturnog kapitala koji je potreban za uspješnost školovanja u osnovnom obrazovanju. Prema tome, osim uloge romskih i egipćanskih Saradnika, potrebne su posebne mjere kako bi se povećao stepen upisa romske i egipćanske djece u vrtiće i/ili osmislili alternativni oblici predškolskog obrazovanja koji treba da nadomjesti gore pomenute deficite.

U prethodnom periodu pokazalo se da je dosadašnja praksa pripremnih vrtića efikasna. U skladu s tim, Strategijom se predlaže da se i u narednom periodu, svake godine organizuju pripremni vrtići za djecu romske i egipćanske populacije koja nikad nisu bila u formalnom obrazovanju, a stekli su zakonski uslov za upis u školu. Pripremni vrtići koji su u prethodnom periodu već organizovani u osam crnogorskih gradova: nastaviti će da se realizuju i u narednom periodu, ukoliko za istim bude bilo potrebe. Praksa je pokazala da sva djeca koja pohađaju pripremne vrtiće uspješno završavaju prvi razred, a istovremeno se smanjuje i *drop-out*.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 7.2.2.1: Povećanje stepena upisa romske djece u predškolske ustanove**
- **Mjera 7.2.2.2: Jačanje frekventnosti, funkcije i efekata pripremnih vrtića**

Mjera 7.2.2.1: Povećanje stepena upisa romske djece u predškolske ustanove

U cilju povećanja stepena upisa romske djece u predškolske ustanove sprovede se kampanja o značaju predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Problem razućdenosti naselja u kojima stanuju romske porodice i udaljenosti od ustanove vrtića potrebno je obezbijediti prevoz koji bi olakšao organizaciju dolaska djece u predškolsku ustanovu.

MJERA 7.2.2.1: Povećanje stepena upisa romske djece u predškolske ustanove

AKTIVNOSTI	Indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Kreiranje i realizacija plana kampanja	-Formiran tim za realizaciju kampanje -Broj članova tima Broj sastanaka -Izrađen plan kampanje -Broj učesnika kampanje -Zadovoljstvo učesnika aktivnostima kampanje Broj upisane romske djece u predškolske ustanove -Broj predškolskih ustanova -Broj animiranih i motivisanih roditelja pripadnika romske populacijeda upišu djecu u predškolske ustanove -Izvještaj	JPU	NVO, Opština	Opština, Projekti i donatori	April/maj 2019-2022

Izrada i distribucija informativnog materijala	-Broj izrađenog i distribuiranog promotivnog materijala	JPU	NVO, Opština	Opština, Projekti i donatori	April/maj 2019-2022
Posjete tima romskim naseljima Informisanje roditelja kroz direktnu komunikaciju na terenu	-Broj terenskih posjeta romskim naseljima -Broj članova tima -Broj romskih naselja -Broj posjećenih roditelja -Izvještaj	Saradnik u socijalnoj inkluziji, JPU NVO	NVO,	Opština, Projekti i donatori	April/maj 2019-2022
Organizovanje i	-Broj	NVO,	NVO, JPU	Opština, NVO,	April/maj

realizacija informativnih RTV emisija	informativnih RTV emisija -Broj učesnika u emisijama -Izvještaj	Opština, RTV,		Medjunarodne organizacije	2019-2022
Nabavka kombi vozila za prevoz djece romske populacije predškolskog uzrasta (princip afirmativne akcije)	-Obezbijedeno kombi vozilo	JPU, NVO		Projekti i donatori	2019/2022

Mjera 7.2.2.2:Jačanje frekventnosti, funkcije i efekata pripremnih vrtića

U okviru ove mjere predviđeno je da se održi kontinuitet organizovanja pripremnih vrtića za djecu romske populacije, koja nijesu bila obuhvaćena redovnim predškolskim vaspitanjem.

MJERA 7.2.2.2:Jačanje frenkfrentnosti funkcije i efekata pripremnih vrtića					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Kreiranje i realizacija plana kampanja	-Formiran tim za realizaciju kampanje -Broj članova tima -Broj sastanka -Izrađen plan kampanje -Broj učesnika kampanje -Zadovoljstvo učesnika aktivnostima kampanje -Broj upisane romske djece u pripremi vrtić -Broj animiranih i motivisanih roditelja pripadnika romske	JPU	Crveni krst, NVO	Ministarstvo prosvjete	April/Maj 2019-2022

	populacijeda upišu djecu u pripremni vrtić -Izveštaj				
--	--	--	--	--	--

Izrada i distribucija informativnog materijala	-Broj izrađenih i distribuiranih flajera i brošura	JPU, NVO	NVO, JPU, Opština	Opština, Projekti i donatori	April/Maj 2019-2022
Posjete tima romskim naseljima Informisanje roditelja kroz direktnu komunikaciju na terenu	-Broj terenskih posjeta romskim naseljima -Broj članova tima -Broj romskih naselja -Broj posjećenih roditelja -Izveštaj	JPU, NVO	NVO, JPU i Opština	Opština, Projekti i donatori	April/Maj 2019-2022
Organizovanje i realizacija informativnih RTV emisija	-Broj informativnih RTV emisija -Broj učesnika u emisijama -Izveštaj	NVO, Opština, RTV,	NVO, JPU i Opština	Opština, NVO, Projekti i donatori	April/Maj 2019-2022

Cilj 7.2.3 Posebne mjere usmjerene na smanjenje napuštanja obrazovanja

Sve mjere koje su određene u ovoj oblasti jesu u funkciji smanjenja napuštanja škole na svim nivoima.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 7.2.3.1:** Praćenje djece u riziku od napuštanja škole
- **Mjera 7.2.3.2:** Povećanje stepena upisa romske djece u osnovnoškolske ustanove
- **Mjera 7.2.3.3:** Prevencija maloljetničkih i/ili prisilnih brakova među romskom populacijom.

Mjera 7.2.3.1: Praćenje djece u riziku od napuštanja škole

- U okviru ove mjere izvršit će se formiranje i rad Komisija za **praćenje** djece u riziku od napuštanja škole.

MJERA 7.2.3.1: Praćenje djece u riziku od napuštanja škole					
AKTIVNOSTI	REZULTATI- indikator	ODGOVORNOST- nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI- izvori	ROKOVI- vrijeme

				finansiranja	realizacije
Formiranje Komisije za praćenje djece u riziku od napuštanja škole	-Formirana Komisija -Broj članova Komisije - Broj sastanaka -Izveštaj	Opština	CRS,obrazovne ustanove,NVO	Opština	2019
Rad Komisije	-Broj posjeta Komisije romskim naseljima -Broj Informisanih roditelja kroz direktnu komunikaciju na terenu -Broj djece koja su nakon napuštanja obrazovanja (Škole) ponovo vraćena u sistem obrazovanja -Izveštaj	Komisija	CRS, obrazovne ustanove, NVO	Opština	2019-2022

Mjera 7.2.3.2:Povećanje stepena upisa romske djece u osnovnoškolske ustanove

Problem upisa romske djece u osnovnu školu, posebno je izražen u romskom naselju Rakonje. U okviru ove mjere izvršiće se niz aktivnosti koje će doprinijeti da roditelji svoju djecu blagovremeno upisuju u školu.

MJERA 7.2.3.2:Povećanje stepena upisa romske djece u osnovnoškolske ustanove					
AKTIVNOSTI	Indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Kreiranje i realizacija plana kampanja	-Formiran tim za realizaciju kampanje -Izrađen plan kampanje -Broj učesnika kampanje -Broj sastanaka -Zadovoljstvo	Opština, OŠ, NVO	OŠ, NVO	Opština, Projekti i donatori	Mart – april 2019-2022

	učesnika aktivnostima kampanje -Broj upisane romske djece u osnovnoškolske ustanove -Izvještaj				
--	---	--	--	--	--

Mjera 7.2.3.3: Prevencija maloljetničkih i/ili prisilnih brakova među romskom populacijom.

Ovom mjerom se predviđaju aktivnosti na prevenciji maloljetničkih i/ili prisilnih brakova među romskom populacijom, pomenuti problem se prepoznaje kao važan i sa posebnom pažnjom mu se pristupa.

Mjera 7.2.3.3: Prevencija maloljetničkih i/ili prisilnih brakova među romskom populacijom.					
AKTIVNOSTI	Indikator	ODGOVORNO ST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI- vrijeme realizacije
Izrada i distribucija informativnog materijala	-Broj izrađenog i distribuiranog materijala	Opština, NVO	NVO, OŠ i Opština	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022
Posjete tima romskim naseljima Informisanje roditelja kroz direktnu komunikaciju na terenu	-Broj terenskih posjeta romskim naseljima -Broj članova tima -Broj romskih naselja -Broj posjećenih roditelja -Izvještaj	Opština, NVO, OŠ	NVO, OŠ i Opština	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022
Organizovanje i realizacija tribina	-Broj realizovanih tribina -Broj predavača na tribinama Broj učesnika tribina -Izvještaj	Opština, OŠ NVO	NVO, OŠ i Opština	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022

Organizovanje i realizacija radionica sa romskom djecom završnih razreda osnovnoškolskih ustanova	-Broj realizovanih radionica -Broj voditelja radionica -Broj učesnika radionica -Izvještaj	NVO, OŠ	NVO, OŠ i Opština	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022
Organizovanje i realizacija informativnih RTV emisija	-Broj informativnih RTV emisija -Broj učesnika u emisijama -Izvještaj	Opština, RTV, NVO	NVO, OŠ i Opština	Opština, NVO, Projekti i Donatori	2019-2022

VIII. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

8.1. Analiza stanja

Funkcionisanje sistema zdravstvene zaštite na lokalnom nivou je primarno određeno zdravstvenom politikom i zakonskom regulativom, kao i potrebama i mogućnosima lokalne zajednice. Zdravstvena zaštita je prepoznata kao jedan od značajnih problema sa kojima se suočava romska populacija. Problem zdravstvene zaštite se ne može posmatrati izolovano iz više razloga, a prije svega činjenice da na fizičku i mentalnu komponentu zdravlja utiče i socijalna komponenta (loši higijensko-sanitarni uslovi stanovanja, ishrana, nizak nivo zdravstvene kulture...).

U skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i Zakonom o zdravstvenom osiguranju, sistem zdravstva je organizovan na tri nivoa:

- **primarni**, kojeg čine domovi zdravlja, u kojima je nosilac zdravstvene zaštite izabrani doktorza odrasle, izabrani pedijatar i ginekolog i centri za podršku (Centar za mentalno zdravlje i Centar za djecu sa posebnim potrebama).
- **sekundarni**, kojeg čine opšta i specijalna bolnica, gdje se zdravstvena zaštita obezbjeđuje preko specijalističkih ambulanti i bolničkih postelja,
- **tercijalni**, kojeg čine Klinički centar Crne Gore i Institut za javno zdravlje.

Pripadnici romske populacije imaju pravo na zdravstvene usluge koje su dostupne i ostalim korisnicima zdravstvene zaštite, međutim problem je da veliki dio romske populacije ne koristi mogućnosti i prednosti ovako dizajniranog zdravstvenog sistema. Analiza pokazuje da je zdravstveni sistem dizajniran za besplatnu zdravstvenu zaštitu svih kategorija stanovništva, kao i da zdravstveni sistem ima ugrađene mehanizme za pomoć i podršku socijalno marginalizovanih društvenih skupina, pa prema tome i Roma.

Na sagledavanje stanja u pogledu zdravstvene zaštite na lokalnom nivou, utiče i činjenica da se evidencija zdravstvenog sistema ne vodi po etničkoj, nacionalnoj ili nekoj drugoj pripadnosti korisnika

prava zdravstvene zaštite. Iz dostupnih podataka se vidi da većina pripadnika romske populacije ima izabranog ljekara. Prethodna analiza ukazuje na specifičnost stanja zdravlja i zdravstvene zaštite romske populacije, ali i specifičnosti položaja pojedinih grupa unutar romske populacije (djeca, žene u reproduktivnom periodu, stari...).

NVO-a „Udruženje za razvoj civilnog društva“ realizovalo je više projekata sa ciljem da se doprinese efektivnoj i održivoj integraciji Roma u našoj opštini, kroz podršku kreiranju i primjeni javnih politika u oblasti socijalne i zdravstvene zaštite.

U okviru projekta uspješno su realizovana predavanja i radionice na temu: Dijabetes i hipertenzija, jednomjesečna kampanja Ženskog romskog aktivizma, kampanja "16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama". Realizovani su i projekti "Prevenција bolesti i očuvanje reproduktivnog zdravlja Romkinja na području Opštine Bijelo Polje" i „Očuvanje reproduktivnog zdravlja Romkinja u opštini Bijelo Polje ".

8.2. Ciljevi i mjere

Opšti cilj: Unapređenje zdravstvenog stanja romske populacije u opštini Bijelo Polje

- **Cilj 8.2.1** Utvrđivanje zdravstvenog stanja romske populacije kroz analizu faktora rizika za oboljevanje, kao i dominantna oboljenja i uzroke smrti romske populacije
- **Cilj 8.2.2** Povećanje stepena korišćenja prava zdravstvene zaštite
- **Cilj 8.2.3** Kampanje informisanja i podizanje svijesti o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenoj kulturi za pripadnike romske populacije

Cilj 8.2.1 Utvrđivanje zdravstvenog stanja romske populacije kroz analizu faktora rizika za oboljevanje, kao i dominantna oboljenja i uzroke smrti romske populacije

Najčešća oboljenja u Romskoj kao i u ostaloj populaciji su kardiovaskularna, dijabetes, maligna, hronična opstruktivna bolest pluća i bolesti mišićnoskeletnog sistema. Medjutim među pripadnicima romske populacije su izraženije socijalne bolesti na koje osim individualnih karakteristika dodatno utiču socijalno-ekonomske determinante i determinante spoljašnje okoline (materijalni status, obrazovni nivo, uslovi života i životne navike).

Vodeći faktori rizika u nastanku hroničnih nezaraznih bolesti su pušenje, hipertenzija, alkohol, gojaznost, nepravilna ishrana, fizička neaktivnost, hiperholesterolemija.

PUŠENJE – je najčešći pojedinačni uzrok na prijevremeni smrtni ishod, a na koji možemo preventivno da djelujemo. Duvan je prepoznat kao najznačajniji poznati humani kancerogen, a može dovesti do raka pluća, ishemijske bolesti srca, hronične opstruktivne bolesti pluća.

ALKOHOL - upotreba i zloupotreba alkohola je kako zdravstveni tako i socijalni problem.

NEPRAVILNA ISHRANA – osnovni principi pravilne ishrane podrazumijevaju redovnost obroka u toku dana, raznovrsnost u izboru namirnica, kao i odgovarajuća zastupljenost namirnica.

SIROMAŠTVO – koje proističe iz nezaposlenosti, niskog obrazovnog nivoa, neodgovarajućih uslova življenja je jedan od ključnih faktora za nastanak oboljenja

Rešavanjem svih prethodnih stavki ovog akcionog plana bitno će uticati i na zdravstveni status romske populacije.

-Mjera 8.2.1.1. Akcija preventivnih zdravstvenih pregleda za pripadnike/ce romske populacije

Mjera 8.2.1.1. Akcija preventivnih zdravstvenih pregleda za pripadnike/ce romske populacije

U cilju održavanja i poboljšanja postojećeg zdravstvenog stanja planirana je mjera koja podrazumijeva akcije preventivnih zdravstvenih pregleda.

MJERA 8.2.1.1:Akcija preventivnih zdravstvenih pregleda za pripadnike/ce romske populacije					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVIVrijeme realizacije
Kreiranje i realizacija kampanje u okviru svetskog dana zdravlja	-Broj pripadnika romske populacije koji su izabrali svog doktora -Edukativne radionice, -Medijske kampanje, -Izrada distributivnog materijala -Izvešta	JU DZ, NVO, Fondovi	Opština, NVO, Fondovi	JZU	2019-2022
Priprema i realizovanje akcije	-Broj preventivnih pregleda -Broj pregledanih pripadnika/ca romske populacije po vrsti pregleda -broj zdravstvenih radnika koji vrše pregled -broj ambulanti u kojima se vrše pregledi -Izveštaj	JZU	NVO		Mart/April 2019-2022

Cilj 8.2.2 Povećanje stepena korišćenja prava iz zdravstvene zaštite

U razmatranju načina za ostvarivanje ovog cilja u analizi mogućih mjera identifikovan je ključni problem, a to je da se uspostavi medijacija između zdravstvenog sistema i pripadnika romske populacije. Drugim riječima, potrebno je uspostaviti 'most' posredstvom kog će pripadnici romske populacije ostvariti prava koja imaju u okviru definisanog zdravstvenog sistema. Stoga je ključna mjera koja se predviđa za ovu svrhu uvođenje instituta Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma u oblasti zdravstva. Osnovna uloga koju će Saradnici imati jeste aktivna komunikacija sa romskom zajednicom i njihovo uključivanje u sistem zdravstvene zaštite. Na ovaj način se ostvaruje mogućnost da se premosti jaz između potreba Roma sa jedne, i onoga što im nudi zdravstveni sistem sa druge strane. Opravdanost predložene mjere nalazi se u dva ključna argumenta: Prvo u dokazanoj efektivnosti ove mjere u zemljama u kojima je realizovana (Česka, Rumunija, Španija); aDrugo u činjenici da je u proteklom periodu organizovan pilot projekat kod nas (Podgorica, Nikšić, Berane) koji je takođe dokazao opravdanost uvođenja ove mjere.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 8.2.2.1: Uvođenje i jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma u zdravstvu**
- **Mjera 8.2.2.2: Podsticanje i usmjeravanje pripadnika romske populacije da izaberu izabranog doktora za odrasle, izabranog ginekologa i izabranog pedijatra**

Mjera 8.2.2.1: Uvođenje i jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma u zdravstvu.

U okviru ove mjere usvojen je standard zanimanja Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma u oblasti zdravstva.

Nastaviti unapređivanje zdravstvenih medijatora u cilju integracije istih u zdravstveni sistem uz prateće aktivnosti koje podrazumijevaju: saradnju sa zdravstvenim institucijama, nevladinim organizacijama, kampanje za informativno zdravlje, vakcinaciju, radionice o reproduktivnom zdravlju, odnosno sve ono što spada u opis posla Saradnika u socijalnoj inkluziji u oblasti zdravstva.

MJERA 8.2.2.1: Uvođenje i jačanje uloge Saradnika u socijalnoj inkluziji Roma u zdravstvu.

AKTIVNOSTI	INDIKATOR	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	PARTNERI	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVIVrijeme realizacije
Utvrđivanje kriterijuma za izbor Saradnika	-Utvrđeni kriterijumi za izbor Saradnika	JZU	NVO, Organi lokalne uprave	Opština	Kontinuirano
Izbor Saradnika	-Izabrani	JZU	NVO, Organi	Opština	Kontinuirano

	Saradnici u zdravstvu		lokalne uprave		
Obuka Saradnika	-Broj obučениh saradnika	JZU	NVO, Organi lokalne uprave	Međunarodna organizacija, Opština	Jednom godišnje

Mjera 8.2.2.2: Podsticanje i usmjeravanje pripadnika romske populacije da izaberu izabranog doktora za odrasle, izabranog ginekologa i izabranog pedijatra.

MJERA 8.2.2.2: Podsticanje i usmjeravanje pripadnika romske populacije da izaberu izabranog doktora za odrasle, izabranog ginekologa i izabranog pedijatra.

AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVIVrijeme realizacije
Kreiranje i realizacija kampanje Izaberite svog ljekara	-Broj pripadnika romske populacije koji su izabrali svog doktora -Edukativne radionice, -Medijske kampanje, -Izrada distributivnog materijala -Izvještaj	JU DZ, NVO, Fondovi	Opština, NVO, Fondovi	JZU	2019-2022

Cilj 8.2.3 Kampanje informisanjai podizanja svijestio zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenoj kulturi romske populacije

Imajući u vidu da veliki broj pripadnika romske populacije ne razumije i/ili ne prihvata značaj zdravstvene zaštite, kao i činjenice da veliki broj njih nije informisan o onome što im zdravstveni sistem omogućava, predviđamo kampanje podizanja svijesti i informisanja.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 8.2.3.1: Kampanja: upoznaj svog Saradnika**
- **Mjera8.2.3.2 : Izaberi svog ljekara**
- **Mjera 8.2.3.3: Kampanja o značaju reproduktivnog zdravlja, s naglaskom na žene**
- **Mjera 8.2.3.4: Kampanja o infektivnim bolestima**
- **Mjera 8.2.3.5: Kampanja o obaveznoj vakcinaciji**

Mjera 8.2.3.1: Kampanja: upoznaj svog Saradnika

Ova kampanja ima za cilj da kroz informisanje pripadnika romske populacije približi usluge Saradnika

MJERA 8.2.3.1:Kampanja upoznaj svog Saradnika					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Priprema i izvođenje kampanje „Upoznaj svog Saradnika“	-Broj podijeljenog informativnog materijala -Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje -Izvjestaj	JZU, NVO		-Organi lokalne uprave -Donatori i projekti	Jednom godisnje

Mjera 8.2.3.2 : Izaberi svog ljekara

Zakonom o zdravstvenom osiguranju definisano je pravo na izbor ljekara u Domu zdravlja .Svi punoljetni građani imaju pravo na izbor doktora za odrasle , odnosno specijaliste porodične /opšte medicine , dok djeca mlađa od 18.god imaju pravo na izabranog pedijatra , a osobe ženskog pola starije od 15.god mogu izabrati izabranog ginekologa . Kako je osnovni problem u zdravstvenoj zaštiti Roma, to što ne koriste mogućnosti i prednosti zdravstvenog sistema , neophodno ih je upoznati sa samim postupkom slobodnog izbora Izabranog ljekara/pedijatra /ginekologa , ali i mogućnostima promjene istih.

MJERA 8.2.3.2:Kampanja izaberi svog ljekara					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Priprema i izvođenje kampanje	-Broj podijeljenih informativnog materijala -Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje -broj realizovanih tribina -broj realizovanih radionica - broj realizovanih seminara - broj učesnika na realizovanim aktivnostima	JZU	Opština, NVO	- Opština - Ministarstvo zdravlja , Donatori i projekti	Jednom godisnje 2019-2022

	-Izvjestaj				
--	------------	--	--	--	--

Mjera 8.2.3.3: Kampanja o značaju reproduktivnog zdravlja, s naglaskom na žene

Pravo na reproduktivno zdravlje predstavlja dio opštih ljudskih prava, a uključuje SLOBODNO i SVJESNO odlučivanje o najpovoljnijem vremenu za roditeljstvo, radjanje željenog broja djece, ali i informisanje o bezbjednim, efikasnim i dostupnim metodama planiranja porodice. U okviru ove oblasti neophodno je informisati Rome o prevenciji, dijagnostici i liječenju različitih bolesti i poremećaja reproduktivnih organa, kao i o prekidima trudnoće i polno prenosivim bolestima.

MJERA 8.2.3.3:Kampanja o značaju reproduktivnog zdravlja sa nagalskom na žene					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNO ST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVIVrijeme realizacije
Kreiranje i realizacija plana kampanja	-Formiran tim za realizaciju kampanje -Broj članova tima -Broj sastanaka -Izrađen plan kampanje -Broj učesnika kampanje - Zadovoljstvouče snika aktivnostima kampanje -Izvještaj	- Opština, -JZU, - NVO,	-JZU, - Opština -NVO, -OŠ -Romski savjet	Opština Projekti i donatori	2019-2022
Izrada i distribucija informativnog materijala	-Broj izrađenog i distribuiranog materijala	- Opština, JZU, - NVO	- Opština -OŠ -JZU, - NVO	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022
Posjete tima romskim naseljima - Informisanje pripadnika/ca romske populacije kroz direktnu komunikaciju na terenu	-Broj članova tima -Broj terenskih posjeta romskim naseljima -Broj romskih naselja -Broj informisanih pripadnika/ca romske populacije -Izvještaj	- Opština JZU, - NVO	-Opština -OŠ - JZU, - NVO	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022

Organizovanje i realizacija tribina	-Broj realizovanih tribina -Broj predavača na tribinama Broj učesnika tribina -Izvještaj	Opština JZU, - NVO	Opština JZU, -OŠ - NVO	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022
Organizovanje i realizacija radionica	-Broj realizovanih radionica -Broj voditelja radionica -Broj učesnika radionica -Izvještaj	- Opština JZU, - NVO	- Opština, -OŠ JZU, - NVO	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022
Organizovanje i realizacija informativnih RTV emisija	-Broj informativnih RTV emisija -Broj učesnika u emisijama -Izvještaj	Opština, RTV, NVO	- Opština -OŠ JZU, - NVO	Opština, Projekti i Donatori	2019-2022

Mjera 8.2.3.4: Kampanja o infektivnim bolestima

Značaj ove kampanje leži u činjenici da loši higijensko -sanitarni uslovi i nizak nivo zdravstvene kulture velikoj mjeri doprinose pojavi oboljenja kod Romske populacije . Obzirom na ovu činjenicu neophodno im je približiti rizike od pojave zaraznih oboljenja kao i o mogućnostima prenošenja istih uz savjete za postupanje u slučaju pojave.

MJERA 8.2.3.4:Kampanja o infektivnim bolestima					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Priprema i izvođenje kampanje	-Broj podijeljenog informativnogmaterijala -Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje -broj realizovanih radionica -broj realizovanih tribina - broj učesnika na aktivnostima	Opština, JZU	Saradnik, romski savjet mediji i NVO	Opština, Projekti i doantori - Ministarstvo zdravlja	2019-2022

Mjera 8.2.3.5: Kampanja o obaveznoj vakcinaciji

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti , donešen je Pravilnik o programu obavezne vakcinacije. Zarazne bolesti protiv kojih se sprovodi obavezna aktivna imunizacija su : tuberkuloza , difterija , tetanus , dječja paraliza, veliki kašalj , male boginje , rubela , zauške , hepatitis B , Oboljenja izazvana Hemofilus influencom tip B.Vakcinacija protiv ovih oboljenja sprovodi se tokom cijele godine i obavezna je za svu djecu , osim u slučajevima gdje postoje kontraindikacije.Shodno zakonu , imunizacija se sprovodi planski i pod kontrolom nadležnih zdravstvenih ustanova.

MJERA 8.2.3.5:Kampanja o obaveznoj vakcinaciji					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVIVrijeme realizacije
Priprema i izvođenje kampanje	-Broj podijeljenog informativnog materijala -Broj lica koja su upoznata sa sadržajem kampanje -Broj poziva upućenih roditeljima -Broj djece koja su vaktinisana -Izvjestaj	JZU, Opština,MZ	Mediji,romski savjet i NVO	Opština, Ministarstvo zdravlja, Projekti i donatori	2019-2022

IX. ZAPOŠLJAVANJE

9.1. Analiza stanja

Politika zapošljavanja u Crnoj Gori definiše se Nacionalnom Strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa, koja je usvojena u decembru 2015. godine, za period 2016-2020. Strategijom se predviđa uključivanje društveno ranjivih grupa na tržište rada.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore evidenciju nezaposlenih lica ne vodi po etničkoj pripadnosti, ali je, zbog potreba projekta Dekada za uključenje Roma, izvršena izmjena u aplikaciji, čime je omogućeno pretraživanje evidencije po tom osnovu, pri čemu izjašnjavanje nezaposlenih o etničkoj pripadnosti nije obavezno, već je isključivo dobrovoljno.

U Opštini Bijelo Polje na evidenciji Zavoda za zapošljavanje je registrovano 17 osoba koje su se izjasnile kao pripadnici romske populacije. Nema registrovanih lica sa visokom školskom spremom, sa završenom srednjom školom je samo 1 lice, ostalih 16 su lica bez zanimanja i stručne spreme.

9.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

- **Cilj 9.2.1** Porast učešća Roma u mjerama aktivne politike zapošljavanja
- **Cilj 9.2.2** Povećanje stepena stručne osposobljenosti pripadnika Roma
- **Cilj 9.2.3** Direktne mjere usmjerene na zapošljavanje pripadnika Roma

Cilj 9.2.1 Porast učešća Roma u mjerama APZ

Ovim ciljem se povećanje korišćenja usluga koje pruža Zavod za zapošljavanje. Planom su dizajnirane mjere posredstvom kojih se povećava participacija pripadnika romske zajednice u programima Zavoda za zapošljavanje.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedeće mjere:

- **Mjera 9.2.1.1:** Motivacija Roma za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja

Mjera 9.2.1.1: Motivacija Roma za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja

U okviru ove mjere podrazumijevaju se aktivnosti koje se odnose na povećanje korišćenja usluga koje pruža Zavod za zapošljavanje. Planom su definisane mjere koje doprinose povećavanju participacije pripadnika romske zajednice u programima Zavoda za zapošljavanje. To su, prije svega, individualno informisanje novoprijavljenih lica na Zavodu, a zatim i grupno informisanje. Individualno savjetovanje kao jedna od ključnih mjera je, takođe, identifikovano u Planu. Nakon savjetovanja, u okviru ove mjere, definisaće se i izraditi individualni plan zapošljavanja. Konačno, ove mjere doprinijeće većoj motivaciji pripadnika Roma za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe APZ.

MJERA 9.2.1.1: Motivacija Roma za aktivno traženje zaposlenja i uključivanje u programe aktivne politike zapošljavanja

AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	RESURSI-izvori finansiranja	VRIJEME REALIZACIJE
Individualno informisanje i motivisanje prijavljenih na Zavod za zapošljavanje	-broj informisanih lica -broj lica koja su informisala Rome -Broj evaluacionih listova -Izvještaj	ZZZCG- PJ Bijelo Polje	NVO	ZZZCG	2019-2022

Grupno informisanje i motivisanje prijavljenih lica	-broj lica koja su grupno informisana - broj lica koja su informisala Rome -Broj evaluacionih listova -Izveštaj	ZZZCG- PJ Bijelo Polje	NVO	ZZZCG	2019-2022
Individualno savjetovanje	-broj Roma koji je koristio usluge savjetovanja- broj lica koja su individualno savjetovala rome -izvjestaj	ZZZCG –PJ Bijelo Polje	NVO	ZZZCG	2019-2022
Grupno savjetovanje	-broj Roma koji je koristio usluge grupnog savjetovanja -broj realizovanih radionica -izvjestaj	ZZZCG –PJ Bijelo Polje	NVO	ZZZCG	2019-2022
Definisanje i izrada individualnog plana zapošljavanja	-broj urađenih individualnih planova - broj lica koja su izradila individualne planove -izvjestaj	ZZZCG - PJ Bijelo Polje	NVO	ZZCG	2019-2022
Organizovanje i realizacija rtv emisija	-broj realizovanih emisija -broj ucesnika u emisijama -izvjestaj	ZZZCG- PJ Bijelo Polje, Opština, mediji	NVO	Sredstva nijesu potrebna	2019-2022

Cilj 9.2.2 Povećanje stepena stručne osposobljenosti Roma

Kao što smo u analizi stanja akcentirali, jedan od ključnih problema teške zapošljivosti Roma jeste nedostatak obrazovanja, stručnog znanja i vještina. Stoga, jedan set mjera opredijeljen je isključivo u cilju podizanja radnih kapaciteta pripadnika romske populacije. Ostvarivanje ovog cilja predviđeno je primjenom jedne suštinski važne mjere

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedeće mjere:

- **Mjera 9.2.2.1: Stručno obrazovanje i osposobljavanje odraslih**

Mjera 9.2.2.1: Stručno obrazovanje i osposobljavanje odraslih

U okviru ove mjere su aktivnosti usmjerene ka podizanju stepena kvalifikovanosti Roma za tržište rada. S tim u vezi, Planom se definišu aktivnosti sticanja kvalifikacija za prvo zanimanje, zatim, inoviranje znanja u okviru istog zanimanja i nivoa obrazovanja. Sljedeća bitna aktivnost je prekvalifikacija i sticanje ključnih vještina za koje poslodavci smatraju da su veoma važne prilikom traženja zaposlenja pripadnika romske populacije.

MJERA 9.2.2.1:Stručno obrazovanje i osposobljavanje odraslih					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	RESURSI- izvori finansiranja	VRIJEME REALIZACIJE
Sticanje kvalifikacija za prvo zanimanje	-broj stečenih kvalifikacija i broj programa/obuka -broj učesnika programa/obuka	ZZZCG	Organizator obrazovanja odraslih,Preduzeca u opštini Bijelo polje,Romski savjet,NVO	ZZZCG	2019-2022 u skladu sa godišnjim programom rada ZZZCG

Cilj 9.2.3 Direktne mjere usmjerene na zapošljavanje pripadnika Roma

Usled posebno teške zapošljivosti Roma i, Planom se predviđa set mjera koje su direktno usmjerene na zapošljavanje. Cilj ovih mjera jeste da se kumulativno poveća broj pripadnika romske zajednice u samom radnom procesu.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 9.2.3.1:** *Uključivanje Roma u programe javnih radova*
- **Mjera 9.2.3.2:** *Stimulisanje zapošljavanja na sezonskim poslovima putem subvencioniranja zarade ili/i korišćenja poreskih olakšica*
- **Mjera 9.2.3.3:** *Program osposobljavanja za rad kod poslodavca*

Mjera 9.2.3.1: *Uključivanje Roma u programe javnih radova*

Ovom mjerom definisane su aktivnosti koje se odnose na povećanje broja Roma uključenih u programe javnih radova Zavoda za zapošljavanje. Stoga, Zavod će najprije raspisati javni konkurs za izbor izvođača javnog rada. Odluku o izboru izvođača će donjeti Upravni odbor Zavoda za zapošljavanje. Nakon selekcije izvođača Zavod će potpisati ugovor sa njim i drugim pravnim licima u javnom radu i izabrati učesnike javnog rada. Zatim, konačno, u okviru ove mjere pripadnici romske zajednice će biti angažovani u programima javnih radova Zavoda za zapošljavanje.

MJERA 9.2.3.1:Uključivanje Roma u programe javnih radova					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	RESURSI- izvori finansiranja	VRIJEME REALIZACIJE
Zapošljavanje Roma u javnim radovima (ZZZCG)	-Broj zapolenih Roma -Broj poslodavaca koji su zaposlili pripadnika romske populacije -Izvještaj	ZZZCG	Opština, poslodavci, NVO, JU	ZZZCG	2019-2022 u skladu sa godišnjim programom rada ZZZCG

Mjera 9.2.3.2: *Stimulisanje zapošljavanja na sezonskim poslovima putem subvencioniranja zarade ili/i korišćenja poreskih olakšica*

U okviru ove mjere su aktivnosti u cilju povećanja zapošljavanja na sezonskim poslovima, uz pružanje mogućnosti poslodavcima da koriste subvencije koje su im na raspolaganju³. Zavod za zapošljavanje

³Uredbom Vlade je definisano da poslodavci koji zaposle pripadnika romske i egipćanske populacije ne plaćaju doprinose za obavezno socijalno osiguranje na zarade, za penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i doprinose na osiguranje od nezaposlenosti i Fond rada kao i porez na dohodak fizičkih lica.

će izvršiti izbor lica koja će se zapošljavati. Rezultat realizacije ovih mjera je da će pripadnici romske zajednice biti u većem broju angažovani na sezonskim poslovima.

MJERA 9.2.3.2: Stimulisanje zapošljavanja na sezonskim poslovima putem subvencioniranja zarade ili korišćenja poreskih olakšica					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	RESURSI- izvori finansiranja	VRIJEME REALIZACIJE
Priprema lica koja se zapošljavaju	-Broj zaposlenih lica -Broj poslodavaca koji zapošljavaju Rome	ZZZCG	Poslodavci, NVO, Romski savjet	ZZZCG	Kontinuirano u skladu sa godišnjim programom rada ZZZCG
Realizacija programa stimulisanja zapošljavanja na sezonskim poslovima	-Broj programa -Broj subvencija -Izvještaj	ZZZCG	Poslodavci, NVO, Romski savjet		

Mjera 9.2.3.3: Program osposobljavanja za rad kod poslodavca

U okviru ove mjere definisan je set mjera koje će povećati broj zaposlenih Roma. Obzirom da sva istraživanja, koja su navedena u dijelu analize stanja za ovu oblast, ukazuju da poslodavci preporučuju dodatnu stručnu obuku, ova mjera predviđa organizovanje obuke na radnom mjestu u najkraćem trajanju od jednog mjeseca, a zatim zapošljavanje, u najkraćem trajanju od tri mjeseca. Kako bi ova mjera bila uspješnija i djelotvornija, poslodavci koji zaposle pripadnika romske populacije imaju subvenciju do 50% bruto zarade zaposlenog, u periodu ne dužem od 12 mjeseci.

MJERA 9.2.3.3: Program osposobljavanja za rad kod poslodavca					
AKTIVNOSTI	INDIKATORI	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	RESURSI- izvori finansiranja	VRIJEME REALIZACIJE

Osposobljavanje u cilju sticanja znanja i vještina za rad kod poslodavca	-broj učesnika programa -broj zaposlenih lica i trajanje radnog odnosa	ZZZCG	Poslodavci, NVO	ZZZCG	Kontinuirano u skladu sa godišnjim programom rada ZZZCG
---	---	-------	-----------------	-------	---

X. SOCIJALNI STATUS I PORODIČNA ZAŠTITA

10.1. ANALIZA STANJA

U okviru ovog dijela Strategije obrađuje se čitav set pitanja koja pokrivaju različite aspekte socijalne problematike. U najvećem broju slučajeva ključni ili značajni prihodi romskih porodica je socijalna pomoć koja im se pruža u različitim oblicima. Dječiji dodatak, kao jedan od najznačajnijih oblika dječije zaštite primaju sva djeca korisnici materijalnog obezbjeđenja, dodatka za njegu i pomoć, korisnici lične invalidnine.

Međutim, osim ovih aspekata socijalnih davanja kada je riječ o ovom segmentu Strategije, identifikovano je i nekoliko posebnih oblasti u kojima su poželjne intervencije kako bi se socijalni položaj Roma unaprijedio. Tu se prije svega misli na jedno posebno osjetljivo pitanje, a to je nasilje u porodici.

U Crnoj Gori je uspostavljen dobar zakonski i strateški okvir za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Statistika o slučajevima nasilja nad ženama i u porodici u Crnoj Gori se ne vodi po osnovu nacionalne pripadnosti tako da ne postoje podaci koji se odnose isključivo na romsku i egipćansku populaciju. No, opšta je procjena zaposlenih u javnom sektoru i posebno onih koji se bave rodnom ravnopravnošću, da je problem porodičnog nasilja i nasilja nad ženama u romskim i egipćanskim porodicama veoma izražen i da je neophodno da se ovom pitanju posveti posebna pažnja. Drugi problem koji treba da se adresira kao posebna oblast u ovom segmentu jeste pitanje sklapanja dječijih/nedozvoljenih brakova. i u ovom pogledu, nažalost, nije moguće utvrditi precizne podatke, ali se na osnovu procjene kako nadležnih organa, tako i NVO romskih aktivista može reći da je broj slučajeva prisilnih brakova takav da zaslužuje posebnu pažnju.

10.2. Ciljevi i mjere predviđene strategijom

- **Cilj 10.2.1** Borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama
- **Cilj 10.2.2** Prevencija i suzbijanje prosjačenja
- **Cilj 10.2.3** Borba protiv trgovine ljudima
- **Cilj 10.2.4** Preveniranje i sprečavanje sklapanja nedozvoljenih brakova

Cilj 10.2.1 *Borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama*

S obzirom da u Bijelom Polju nijesu vršena istraživanja na temu nasilja u porodici među romskom populacijom, indikativni su podaci Centra za romske inicijative iz Nikšića koji je sproveo 2014. godine istraživanje na temu dječijih ugovorenih brakova i porodičnog nasilja. Istraživanje je vršeno u četiri opštine u Crnoj Gori: Nikšiću, Podgorici, Beranama i Ulcinju na reprezentativnom uzorku od 643. pripadnika romske i egipćanske populacije. Rezultati istraživanja o nasilju u porodici su potvrdili da se Romkinje i Egipćanke konstantno u okviru svoje etničke zajednice suočavaju sa nasiljem (oca, brata, supruga, svekra, pa čak i svekrve). Kao najčešće razloge nasilja u porodici ispitanice obuhvaćene istraživanjem su navele: tradiciju, njih 32,4%, alkohol 18,4%, narkotike 2,2%, siromaštvo 6,5%, nizak nivo obrazovanja 1,6%. Ovi rezultati govore u prilog činjenici da je žena u romskoj i egipćanskoj porodici oduvijek imala podređen položaj, da je bila izložena različitim oblicima nasilja. Romkinje i Egipćanke su primarnom socijalizacijom prihvatile matrice nasilničkog ponašanja prema njima kao potpuno prirodne, što se može zaključiti i iz njihovog odnosa prema nasilju. S druge strane, evidentna izolovanost od većinske populacije Romkinju i Egipćanku sprječava da izlaz iz nasilja potraži u institucijama sistema. Naime, 12,4% udatih ispitanica smatra da je nasilje prihvatljivo u svim okolnostima, čak njih 25,6% da je prihvatljivo, ali u određenim okolnostima, njih 9,5% ističe da je nasilje neprihvatljivo, ali ga ne treba sankcionisati, dok njih 51,6% nasilje smatra neprihvatljivim i ističe da ga treba sankcionisati.

Porodično nasilje i nasilje nad ženama u romskoj populaciji u našoj lokalnoj zajednici nije prisutno u mjeri u kojem je u gradovima u kojima je rađeno istraživanje i mali je broj prijavljenog nasilja od strane romkinja nadležnim organima, ali ne znači da nije prisutno i u romskoj zajednici.

JU Centar za socijalni rad za opštinu Bijelo Polje na osnovu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici formirao je Multidisciplinarni tim za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici i zaštitu djece, čiji su članovi predstavnici te ustanove, predstavnici Uprave policije, Osnovnog suda, Osnovnog državnog tužilaštva, Suda za prekršaje, zdravstva – psihijatar i pedijatar, predškolske ustanove – pedagog, predstavnik JU Centra za podršku djeci i porodici, NVO i stručnjaci koji se bave pitanjima porodice.

Zadatak tima je utvrđivanje plana pomoći žrtvi i koordinacija aktivnosti u procesu pomoći žrtvi u skladu sa njenim potrebama i izborom, pružanje zaštite koja obuhvata materijalnu i nematerijalnu pomoć, smještaj i druge usluge socijalnog rada u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječija zaštita. Ako je dijete žrtva, plan sadrži i mjere za zaštitu djeteta u skladu sa zakonom kojim se uređuju porodični odnosi.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 10.2.1.1:** *Edukacija roditelja, djece, žena, aktivistkinja romske populacije, službenika/ca državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom*
- **Mjera 10.2.1.2:** *Organizovanje kampanje u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima djevojčica romske populacije*
- **Mjera 10.2.1.3:** *Ojačavanje sistema integrativnog i multidisciplinarnog pristupa*

Mjera 10.2.1.1: *Edukacija roditelja, djece, žena, aktivistkinja romske populacije, službenika državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom*

U okviru ove mjere organizovaće se i sprovesti edukativne radionice i obuke o problemu nasilja u porodici i nasilja nad ženama, a ove aktivnosti biće prvenstveno usmjerene na pripadnike romske populacije, edukaciju roditelja, djecu, romske aktiviste kao i predstavnike nadležnih državnih institucija.

MJERA 10.2.1.1: Edukacija roditelja djece, žena aktivistkinja romske populacije službenika/ca državne uprave o zaštiti od nasilja u porodici i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom					
AKTIVNOSTI	Indikator	nosilac aktivnosti	Partneri	izvori finansiranja	vrijeme realizacije
Pripremanje i izvođenje obuka	-Broj održanih obuka -broj Roma koji su učestvovali u obukama -broj službenika državne uprave učesnika obuke -Izveštaj o održanim obukama	NVO	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, međunarodne organizacije, romski savjet i NVO, MLJMP, Organi lokalne uprave, Centar za stručno obrazovanje, Centar za socijalni rad, Centar bezbjednosti Bijelo Polje	projekti i donacije, Opština	Jednom godišnje
Sprovođenje radionica na temu zaštite od nasilja u porodici i prisilnih i ugovorenih dječijih brakova	-Broj održanih radionica -Broj voditelja radionica -Broj učesnika na radionicama Zadovoljstvo učesnika sadržajem radionica -Izveštaj sa održanih radionica	NVO, Centar za socijalni rad	Centar bezbjednosti NVO	Opština ,Projekti i donacije	

Mjera 10.2.1.2: *Organizovanje kampanja u romskim i egipćanskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima djevojčica romske populacije*⁵

U okviru ove mjere organizovaće se i sprovoditi informativne kampanje po romskim naseljima u cilju podizanja svijesti o problemu nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Ovim kampanjama biće obuhvaćeni stanovnici romskih naselja.

MJERA 10.2.1.2: Organizovanje kampanje u romskim naseljima o problemu nasilja nad ženama i prisilnim brakovima djevojčica romske populacije					
AKTIVNOSTI	INDIKATOR	NOSILAC AKTIVNOSTI	PARTNERI	IZVORI FINANSIRANJA	VRIJEME REALIZACIJE
Pripremanje i izvođenje kampanje	-broj održanih kampanja -Broj osoba obuhvaćenih kampanjama -izvještaj o održanim kampanjama	NVO	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, romski savjet i NVO, MLJMP, Opština, Centar za socijalni rad, Centar bezbjednosti Bijelo Polje	Projekti i donatori, Opština	Jednom godišnje

Cilj 10.2.2 *Prevenција i suzbijanje prosjačenja*

Prosjačenje djece romske zajednice je učestali obrazac ponašanja kako u Crnoj Gori tako i u zemljama regiona. Komparativna praksa je pokazala da su sve dosadašnje mjere imale ograničen efekat. Dva su aspekta ovog problema. Prvo, sami roditelji ili podstiču ili odobravaju prosjačenje vlastite djece, i drugo, u velikom broju slučajeva se radi o organizovanom prosjačenju koje organizuju pojedinci u cilju sticanja vlastite dobiti. Dakle, riječ je o svojevrsnoj nemoralnoj i protivpravnoj eksploataciji romske djece.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 10.2.2.1:** *Jačanje međusektorske saradnje u oblasti sprečavanja prosjačenja romske djece*
- **Mjera 10.2.2.2:** *Direktna komunikacija sa roditeljima djece uhvaćenom u prosjačenju*

Mjera 10.2.2.1: *Jačanje međusektorske saradnje u oblasti sprečavanja prosjačenja romske djece*

U okviru ove mjere uspostaviti će se direktna komunikacija između pripadnika civilnog sektora i službenika Uprave policije, odnosno multidisciplinarnih timova za podršku romskoj populaciji koji se, između ostalog, bavi i prevencijom i suzbijanjem prosjačenja.

MJERA 10.2.2.1: Jačanje međusektorske saradnje u oblasti sprečavanja prosjačenja romske djece

AKTIVNOSTI	-indikator	nosilac aktivnosti	Partneri	izvori finansiranja	vrijeme realizacije
Direktna komunikacija policije sa Nvo i multidisciplinarnim timovima	Izveštaj o svim akcijama usmjerenim na sprečavanju prosijačenja	MRSS, MUP	MLJMP, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Romski savjet i NVO	Redovna aktivnost	Kontinuirano

Mjera 10.2.2.2: Direktna komunikacija sa roditeljima djece uhvaćenom u prosjačenju

U okviru ove mjere intenzivnom komunikacijom sa roditeljima djece zatečene u prosjačenju, radit će se na sprječavanju recidiva dječijeg prosjačenja, uglavnom prisutnog među romskom zajednicom.

MJERA 10.2.2.2: Direktna komunikacija sa roditeljima djece uhvaćenim u prosjačenju

AKTIVNOSTI	Indikatori	nosilac aktivnosti	Partneri	izvori finansiranja	vrijeme realizacije
Rad sa roditeljima na sprečavanju recidiva dječijeg prosjačenja	Izveštaj o sadržaju i broju direktne komunikacije sa predlozima mjera o svakom pojedinom slučaju	NVO, RS	Centar za socijalni rad, Saradnici u socijalnoj inkluziji Roma		Kontinuirano
Priprema i sprovođenje kampanje o štetnim efektima prosjačenja	-broj realizovanih kampanja -broj obuhvaćenih učesnika Izveštaj sa održanih kampanja	NVO, RS	Centar za socijalni rad, Saradnici u socijalnoj inkluziji Roma, MUP, Opština	Opština	Jednom godišnje

Cilj 10.2.3 Borba protiv trgovine ljudima

Riječ je o veoma specifičnom području koje podleže snažnim mjerama krivičnog zakonodavstva. U ovom pogledu Romi su posebno izloženi opasnostima da postanu žrtve trgovine, te su stoga u ovom pogledu potrebne i posebne mjere prevencije i sprječavanja trgovine ljudima.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- Mjera 10.2.3.1: Edukacija i treninzi

Mjera 10.2.3.1: Edukacija i treninzi

U okviru ove mjere sprovodiće se programi edukacije predstavnika organa koji se bave ovom problematikom u okviru potpisanih protokola o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima. Aktivnosti će se sprovoditi i u cilju podizanja nivoa svijesti cjelokupne javnosti o fenomenu trgovine ljudima/djecom, odnosno boljeg razumijevanja problema, jačanja povjerenja u državne organe i informisanje javnosti o načinima prijavljivanja krivičnog djela trgovina ljudima.

MJERA 10.2.3.1:Edukacija i treninzi					
AKTIVNOSTI	Indikatori	nosilac aktivnosti	Partneri	izvori finansiranja	vrijeme realizacije
Priprema i izvođenje edukacija i treninga	-broj realizovanih edukacija i treninga -Izveštaj o broju edukacija i treninga -- broj učesnika edukacija i treninga	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima,NVO	MLJMP,MRSS.MUP-UP, ,Romski savjet, NVO	Projekti i donacije, Opština	Kontinuirano

Cilj.10.2.4 Sprječavanje sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova

Kada je o prisilnim brakovima riječ, problem je takođe složen usljed činjenice da se u jednom dijelu kulture življenja Roma i Egipćana ovaj model legitimizovao i standardizovao kroz generacije. Iako je nesumnjivo riječ o nezakonitim aktivnostima koji nerjetko podrazumjevaju određene akte kupoprodaje djece, problem je u tome što su akteri razmjene upravo roditelji djece, koji namjesto zaštite koju treba djeci da pruže, tržišnim transakcijama regulišu njihov bračni status.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

• Mjera 10.2.4.1: Edukacijai i treninzi

Mjera 10.2.4.1: Edukacijai i treninzi

U okviru ove mjere pripremaće se i organizovati edukacije i treninzi o metodama suzbijanja i prevencije sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova namijenjene, prije svega, pripadnicima romske i egipćanske populacije, službenicima nadležnih državnih organa i predstavnicima civilnog sektora. Činjenica je da problem postoji i da je izmjenama i dopunama krivičnog zakonodavstva od 2013-2015. godine sklapanje nedozvoljenog braka definisano kao oblik izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima iz člana 444. Krivičnog zakonika.

MJERA 10.2.4.1:Edukacija i treninzi					
AKTIVNOSTI	Indikatori	-nosilac aktivnosti	Partneri	izvori finansiranja	vrijeme realizacije
Priprema i izvođenje edukacija i treninga	Izveštaj o broju treninga i broju edukacija -broj učesnika -Izveštaj sa održanih treninga i edukacija	MLJMP,Opština, NVO	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, MUP, Romski savjet, Međunarodne organizacije, NVO Kancelarija za mlade	Projekti i donatori, Opština	jednom godišnje

Mjera 10.2.4.2: kampanje i Informisanje o obaveznim zakonskim mjerama u sprječavanju sklapanja dječijeg nedozvoljenog braka

U okviru ove mjere sprovodiće se sve neophodne aktivnosti u cilju pripreme i sprovođenja informativnih kampanja usmjerene prevashodno na roditelje, djecu i aktiviste romske populacije, kao i predstavnike nadležnih državnih službi.

MJERA 10.2.4.2: kampanja i informisanje o obaveznim zakonskim mjerama u sprečavanju sklapanja dječijih nedozvoljenih brakova					
AKTIVNOSTI	Indikatori	nosilac aktivnosti	Partneri	izvori finansiranja	vrijeme realizacije
Priprema i izvođenje kampanja	Broj sprovedenih kampanja, Broj učesnika obuhvaćenih kampanjama, Izvještaj o	MLJMP,Opština, NVO	Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Međunarodne organizacije, Romski savjet,	Projekti i donatori, Opština	2019-2022

	sadržaju i broju sprovedenih kampanja		NVO		
Organizovanje kampanje putem medija	-Broj radio emisija -Broj tv priloga Broj priloga u štampanim i elektronskim medijima	OpštinaNVO	Radio i TV servis,novinari	Projekti i donatori	2019-2022

XI. KULTURA, IDENTITET , INFORMISANJE I SPORT

11.1. Analiza stanja

Jedan od problema koji svakako zaslužuje posebnu pažnju jeste i pitanje kulture i identiteta Roma. Kada je o kulturi i identitetu riječ, istraživanjem iz 2016. godine koje je realizovalo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava utvrđeno je da se u 33% domaćinstava govori isključivo romski jezik. Gotovo 40% romske populacije nedovoljno dobro govori crnogorski jezik. Dodatno, preko 45% Roma ne čita i ne piše na crnogorskom jeziku, uz 20% onih koji čitaju i pišu, ali uz probleme. Kada je o informisanju riječ, podaci govore da nešto ispod 15% Roma jesu u stanju da identifikuju TV emisije na romskom jeziku koje se prikazuju na nacionalnom servisu.

U cilju integracije pripadnika romske populacije na području opštine Bijelo Polje potrebno je posvetiti posebnu pažnju očuvanju njihove kulture, tradicije i običaja.

Lokalna uprava je u partnerstvu sa NVO sektorom i pripadnicima romske populacije a uz podršku brojnih donatora i kroz projekte,u prethodnom periodu realizovala brojne aktivnosti. Neke od njih su: informativno-edukativne emisije na lokalnim javnim emiterima, izložbe likovnih radova djece romske i neromske populacije, radionice sa djecom školskog uzrasta, izložba ručnih i tradicionalnih radova i predmeta tipičnih za romsku kulturu. Manifestacija „Dani romske kulture“ organizovana je u okviru obilježavanja svjetskog dana Roma.

NVU „Klub kulture“ je u predhodnom periodu realizovao sledeće programe a vezane za integraciju Roma u našoj opštini:

- „...aaaj,Romale“ -dokumentarni film o život lokalnih Roma,
- Dokumentarni film „ Romi sa sjevera“,
- Književni program „ Književnost Roma u Crnoj Gori „
- Aktivna članica „bebi lac- hrana za bebe“ i pomoć u hrani i odjeći za majke
- Volontersku akciju „ Romi/Romkinje uče strane jezike „
- Projekat „ Romi sa sjevera Crne Gore „

- Projekat „Zaposli Ro.ME“ u okviru kojeg smo zaposlili jednu Romkinju na mjesto saradnika u nastavi na 5 mjeseci

Adriatic radio u sklopu svoje NVO “Djakomo adriatic” organizacije je realizovala vise projekata kada je u pitanju Romska populacija.

U 2008. godini realizovan je projekat “integrisanje ranjivih grupa u društvo”, s posebnim akcentom na Rome. Projekat je realizovan pod pokroviteljstvom opštine i u sklopu projekta je promovisan znacaj integracije Roma u društvo. Posjećena su Romska naselja, podijeljeni flajeri i promovisan medijski spot o značaju integracije Roma. Kroz projekat je bilo zapošljeno jedno lice Romske nacionalnosti.

Tokom 2012. godine realizovani su projekti koji je podržan od Komisije za raspodjelu sredstava od igara na sreću “Romska razglednica”, u okviru koje su realizovane četiri emisije iz različitih gradova Crne Gore gdje se kroz direktne razgovore dolazilo do saznanja šta je ključno za poboljšanje njihovog položaja u društvo. Zatim projekat “Zdrava i pametna” takođe podržan od Komisije za raspodjelu sredstava od igara na sreću, u okviru kojeg su urađeni flajeri namijenjeni zaštiti reproduktivnog zdravlja.

U 2013. godini projektom “Medijska pomoć u realizaciji LAP-a za integraciju Roma u opštini Bijelo Polje” promovisan je Lokalni akcioni plan, u sklopu kojeg je realizovano pet emisija, podijeljeni flajeri u Romskim naseljima.

U 2016. godini projekat podržan od strane NVO “Mladi Romi” promovisao je LAP za Rome, podnešena je inicijativa za izradu novog akcionog plana, snimljen dokumentarni film “AJ ROMA” i emitovane tri radio emisije.

Adriatic radio je sklopu NVO “Djakomo Adriatic” izdvajao značajan Medijski prostor na temu Roma i njihove integracije u društvo. 2016.god. dobitnik je nagarde za najbolji istraživački prilog na temu “Socijalna integracija Roma za 2016”. Emisija je urađena u JU Dnevni centar za djecu i mlade sa smetnjama “Tisa” sa jednim korisnikom. Sa NVO “Klub kulture” realizovane su značajne donacije za pripadnike Romske populacije, a takođe je urađeno istraživanje o broju medija koji se bave pitanjima i promovisanjem integracije Roma. Važno je napomenuti i da je Adriatic radio ustupao svoj studijski prostor za snimanje Romske tradicionalne muzike u cilju očuvanje iste.

NVO-a „Udruženje za razvoj civilnog društva“ realizovalo je projekat “*Edukativni klub za Romkinje u Bijelom Polju*” čiji je cilj poboljšanja kvaliteta života i pružanja podrške u integrisanju Romkinja u društvene tokove, kao i formiranje i pokretanje Edukativnog kluba za Romkinje u Bijelom Polju.

11.2. Ciljevi i mjere predviđene Akcionim planom

Cilj 11.2.1 Izgradnja i jačanje romske kulture i romskog identiteta

Kultura i identitet svake društvene zajednice zahtjeva posebnu brigu kako bi se uspostavila, očuvala i generacijski prenosila. Problem romskog identiteta i distinktivne kulture je opterećenjem značajnim deficitima u ovom pogledu. Stoga, planiran je set mjera koji je specifično dizajniran upravo u ovom smislu.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 11.2.1.1: Manifestacije posvećene romskoj kulturi i identitetu**

Mjera 11.2.1.1: Manifestacije posvećene romskoj kulturi i identitetu

U okviru ove mjere predviđeno je kontinuirano pripremanje i izvođenje manifestacija koje će biti posvećene romskoj kulturi i identitetu.

MJERA 11.2.1.1:Manifestacije posvećene romskoj kulturi i indetitetu					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Obilježavanje svjetskog dana Roma (8. April)	-broj manifestacija -broj realizovanih aktivnosti -broj učesnika	Opština, NVO	MLJMP, Centar za kulturu, NVO, RS, JU	Opština, Projekti i donatori	Mart/April 2019-2022
Pružanje podrške aktivnom učešću romskih organizacija i pojedinaca u kulturno-umetničkim manifestacijama u opštini	-Broj romskih udruženja i pojedinaca koji su uključeni u lokalne kulturne manifestacije	Opština, NVO, JU, Centar za kulturu, Muzej,	Ministarstvo Kulture JU, Centar za kulturu, NVO, RS, TO BP, Muzej, Lokalni mediji	Opština, Projekti i donatori	2019-2022
Organizovanje i realizacija emisija o upoznavanju šire javnosti sa običajima, kulturom i tradicijom Roma	-Broj elektronskih medija -Broj i dužina trajanja emitovanih sadržaja -Zadovoljstvo građana emitovanim sadržajima -Izveštaj	Lokalni mediji, NVO,	MLJMP, Ministarstvo Kulture NVO, RS, Lokalni mediji,	Opština, Projekti i donatori	2019-2022
Organizovanje i realizacija radionica u cilju očuvanja tradicije i kulture pripadnika romske populacije	-Broj radionica -Broj voditelja radionica -broj učesnika radionica -Izvjestaj	Opština, NVO, Centar za kulturu,	MLJMP, JU, Centar za kulturu, NVO, RS, Muzej, Lokalni mediji	Opština, Projekti i donatori	2019-2022

Cilj 11.2.2 .Unapređivanje informisanosti Roma.

Imajuću i vidu da je sloboda izražavanja i informisanja jedno od temeljnih ljudskih prava svakog demokratskog društva proklamovana je međunarodnim dokumentima, kao i domaćima zakonodavstvom u Crnoj Gori. Informisanje romske populacije u Crnoj Gori realizuje se kroz programe nacionalnih javnih radio-difuznih servisa Radio Crne Gore i Televizija Crne Gore, kao i putem brojnih programa i projekata koje realizuju nevladine organizacije u saradnji kako sa lokalnim tako i sa nacionalnim javnim emiterima, kao i komercijalnih elektronskih medija gdje, uglavnom, postoje posebne emisije bilo na romskom (uz titlovan prevod), bilo na crnogorskom jeziku.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

- **Mjera 11.2.2.1:** *Pokretanje i emitovanje redovnih informativnih sadržaja namijenjenih romskoj populaciji*
- **Mjera 11.2.2.2:** *Priprema i distribucija LAP za integraciju Roma na romskom jeziku*

Mjera 11.2.2.1: Pokretanje i emitovanje redovnih informativnih sadržaja namijenjenih romskoj populaciji

U okviru ove mjere predviđeno je kontinuirano informisanje koje će biti posvećeno romskoj populaciji.

MJERA 11.2.2.1 Pokretanje i emitovanje redovnih informativnih sadržaja namijenjenih romskoj populaciji					
AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORN OST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVI-vrijeme realizacije
Organizovanje i realizacija emisija redovnih informativnih sadržaja namijenjenih romskoj populaciji	-Broj elektronskih medija -Broj i dužina trajanja emitovanih sadržaja -Broj Roma koji prate informativne sadržaje -Zadovoljstvo Roma emitovanim sadržajima -Izveštaj	-Ministarstvo Kulture, -Opština, -NVO, -Lokalni mediji	MLJMP, Centar za kulturu, NVO, RS, JU, Lokalni mediji	Opština, Ministarstvo Kulture, - Projekti i donatori	2019-2022

Priprema , izrada i distribucija LAP-a za integraciju Roma na romskom jeziku	-Broj pripremljenih i distribuiranih informativnih materijala -Broj Roma kojima je materijal distribuiran -Informativni materijali objavljeni na zvaničnom web site Opštine i predstavljeni u lokalnim medijima -Izveštaj	-Opština Ministarstvo Kulture, -NVO, -Lokalni mediji	MLJMP, NVO, RS, JU,	Opština, Ministarstvo Kulture, - Projekti i donatori	2019-2022
Afirmacija rada romskih i neromskih NVO, putem lokalnih medija(informisnost o realizaciji projekata i aktivnosti koje realizuju NVO na temu integracije Roma)	-Broj NVO obuhvaćenih izvještavanjem medija -Broj emitovanih priloga -Broj prezentovanih i projekata i aktivnosti romskih i neromskih NVO u prezentovanim sadržajima -Izveštaj	Ministarstvo Kulture, -Opština, -NVO, -Lokalni mediji	MLJMP, Centar za kulturu, NVO, RS, Lokalni mediji	Opština , Ministarstvo Kulture, - Projekti i donatori	2019-2022

Cilj 11.2.2 Unapređenje uslova i podrška za razvoj sporta

Kad je u pitanju razvoj i afirmacija sportskih aktivnosti treba istaći da na području opštine Bijelo Polje djeluje Omladinski fudbalski klub „E-Roma“. U pomenutom klubu treniraju omladinci romske populacije kojima se pruža prilika da učestvuju u takmičenjima pomenutog kluba.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedeće mjere:

- **Mjera 11.2.1.1: Podići nivo svijesti Roma o važnosti bavljenja sportom**

Mjera 11.2.1.1: Podići nivo svijesti Roma o važnosti bavljenja sportom

U okviru ove mjere predviđena je kontinuirana afirmacija sporta posvećena romskoj populaciji.

MJERA 11.2.2.1. Podići nivosvijesti Roma o važnosti bavljenja sportom

AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVIVrijeme realizacije
Pružanje adekvatne podrške fudbalskom timu E ROMA iz Bijelog Polja u održivosti	-Zadovoljstvo članova fudbalskog tima dobijenom podrškom -Bolji uslovi za rad -Povećanje članstva tima	Opština, Centar za sport i rekreaciju	-Opština, -Sportske organizacije/ klubovi, -NVO	-Opština, -Biznis sektor, -Ministarstvo sporta, Projekti i Donatori	2019-2022
Organizovanje i realizacija sportskih događaja/turnira	-Broj događaja -Broj učesnika -broj priloga u štampanim i elektronskim medijima o realizovanim aktivnostima	Opština, Sportski klubovi, Centar za sport i mlade, NVO	Opština, Sportski klubovi, Centar za sport i mlade, NVO, Mediji	Opština, -Biznis sektor, Ministarstvo sporta, - Projekti i donatori	2019-2022

Cilj 11.2.2 Prevencija diskriminacije od strane većinskog stanovništva

U ovom djelu posvećujemo posebnu pažnju problemima diskriminacije koja se dešava prema Romima na svim nivoima, a koja je direktno posledica stereotipa i predrasuda koje postoje u odnosu na Rome usled specifičnosti njihove kulture. Krajnji cilj svih ovih mjera jeste smanjenje stepena diskriminacije koji većinska populacija iskazuje u odnosu na Rome. Akcionim planom je identifikovana ključna mjera koja će se realizovati u funkciji ostvarivanja ovog cilja.

Ovaj cilj će se ostvariti primjenom sljedećih mjera:

Mjera 11.2.2.2: Edukacije u cilju osnaživanja za učešće u političkom i javnom životu pripadnika romske populacije, sa posebnim naglaskom na žene

MJERA 11.2.2.2: Edukacije u cilju osnaživanja za učešće u političkom i javnom životu pripadnika romske populacije sa posebnim naglaskom na žene

AKTIVNOSTI	REZULTATI-indikator	ODGOVORNOST-nosilac aktivnosti	Partneri	RESURSI-izvori finansiranja	ROKOVIVrijeme realizacije
Organizacija i realizacija edukacije	Broj polaznika edukacija i izvještaj o realizovanim edukacijama	MLJMP,LS	Romski savjet, NVO		Kontinuirano

XII. FINANSIRANJE SPROVOĐENJE, PRAĆENJE I FINANSIRANJE AKCIONOG PLANA

12.1 Finansiranje

Procjena finansijskog uticaja LAP-a na lokalni budžet i izrada finansijskog okvira za njegovu realizaciju sprovedeni su u saradnji sa Sekretarijatom za finansije i ekonomski razvoj. Na osnovu planiranih mjera koje treba preduzeti u sljedećem četvorogodišnjem periodu, predviđeno je da se budžetom Opštine opredjeljuje određeni iznos od ukupnog godišnjeg bužeta Opštine, za finansiranje dijela aktivnosti koje su predviđene LAP-om.

Osim sredstava iz budžeta Opštine, realizacija planiranih aktivnosti će se finansirati i kroz državni budžet, kao i kroz raspoloživa sredstava međunarodnih i domaćih donacija i program bespovratne pomoći, a posebno kroz izradu projekata iz EU sredstava koja su dostupna lokalnim samoupravama, institucijama i nevladinom sektoru u Crnoj Gori.

Opština će obezbijediti budžet za svaku godinu primjene Akcionog plana iz sopstvenih izvora i iz odgovarajućih fondova.

12.2 Sprovođenje

Za sprovođenje LAP-a u Opštini Bijelo Polje biće odgovoran Tim imenovan od strane predsjednika opštine.

12.3 Monitoring i evaluacija

Kvalitetan sistem monitoringa i evaluacije obezbjeđuje povratne informacije, a osnov za monitoring i evaluaciju je sam akcioni plan, te je zato potrebno istaći važnost dobrog definisanja indikatora koji su kvalitativni i kvantitativni pokazatelji za mjerenje i procjenu realizacije planiranih aktivnosti i ciljeva. Sistem monitoringa (praćenja) i evaluacije obuhvata sve faze i nivoe sprovođenja Akcionog plana za poboljšanje položaja Roma i treba da obezbijedi informacije o napretku i sprovođenju definisanih aktivnosti, kao i procjenu uspješnosti planiranih ciljeva.

Za sprovođenje monitoringa i evaluacije, biće zadužena međusektorska radna grupa koja će biti formirana nakon usvajanja Akcionog plana. Radna grupa će pratiti i podsticati implementaciju istog o čemu će obavještavati javnost, ali i pripremati godišnji izvještaj koji će podnositi lokalnom parlamentu.